

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

DRUGI ODJEL

PREDMET K.B. I DRUGI protiv HRVATSKE

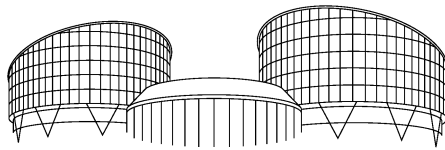
(Zahtjev br. 36216/13)

PRESUDA

STRASBOURG

14. ožujka 2017.

Ova će presuda postati konačna pod okolnostima utvrđenima u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

U predmetu K.B. i drugi protiv Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Drugi odjel), zasjedajući u Vijeću u sastavu:

Işıl Karakaş, *predsjednica*,
Nebojša Vučinić,
Paul Lemmens,
Valeriu Griţco,
Ksenija Turković,
Stéphanie Mourou-Vikström,
Georges Ravarani, *suci*,

i Hasan Bakırcı, *zamjenik tajnika Odjela*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 7. veljače 2017. godine,
donosi sljedeću presudu koja je usvojena navedenog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je temeljem zahtjeva (br. 36216/13) protiv Republike Hrvatske što ga je 22. svibnja 2013. godine, gđa K.B. („podnositeljica zahtjeva”), u svoje ime i u ime svojih malodobnih sinova, D.B. i P.B. („djeca”), svi hrvatski državljani, podnijela Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija”). Predsjednik Odjela prihvatio je zahtjev podnositeljice zahtjeva da njezino ime i imena njezine djece ne budu obznanjeni (Pravilo 47. stavak 4. Poslovnika Suda).

2. Podnositeljicu zahtjeva prvo je zastupala gđa L. Kušan, odvjetnica u Ivanić-Gradu, a potom gđa N. Owens, odvjetnica iz odvjetničkog društva Owens i Houška sa sjedištem u Zagrebu. Vladu Republike Hrvatske („Vlada”) zastupala je njezina zastupnica gđa Š. Stažnik.

3. Podnositeljica zahtjeva tvrdila je da država nije ispunila svoje pozitivne obveze da omogući susrete i druženja između nje i njezine djece, te da je time povrijedila njezino pravo i pravo njezinih sinova na poštovanje njihovog obiteljskog života.

4. Dana 23. rujna 2013. godine Vlada je obaviještena o prigovorima podnositeljice zahtjeva koji se odnose na pravo na poštovanje obiteljskog

života i nedostatak domaćih pravnih sredstava u tom pogledu; ostatak zahtjeva proglašen je nedopuštenim.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

5. Podnositeljica zahtjeva rođena je 1968. godine, a njezina dva sina 2001. godine (D.B.), odnosno 2005. godine (P.B.). Podnositeljica zahtjeva živi u I.; djeca žive s njihovim ocem, I.B., u S.

6. Podnositeljica zahtjeva je 2002. godine sklopila brak s I.B. U razdoblju između 2002. godine i ožujka 2009. godine obitelj je živjela zajedno u njihovoj kući u S., gradiću koji se nalazi na srednje-dalmatinskoj obali, sjeverozapadno od grada Splita.

7. Podnositeljica zahtjeva je 24. ožujka 2009. godine kontaktirala Centar za socijalnu skrb Split i izrazila strah za svoj život i živote djece. Tvrdila je da je njezin suprug godinama psihički i verbalno zlostavljao nju i djecu, te da je u posljednje vrijeme postao nepodnošljiv.

8. Centar za socijalnu skrb Split odmah je obavijestio policiju o navodnom zlostavljanju i o svojoj namjeri da poduzme mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta predviđene Obiteljskim zakonom. Policija je istoga dana ispitala podnositeljicu zahtjeva, koja je izjavila da njezin suprug pati od posttraumatskog stresnog poremećaja i alkoholizma. Ponovila je da je psihički i verbalno zlostavljao nju i djecu, ali ne i fizički.

9. Podnositeljica zahtjeva i djeca su se 25. ožujka 2009. godine preselili iz S. i otišli živjeti s roditeljima podnositeljice zahtjeva u I., općinu u središnjoj Hrvatskoj blizu Ivanić-Grada. Ta su dva mjesta udaljena 426 kilometara.¹

10. U razdoblju između 8. i 20. travnja 2009. godine policija je ispitala I.B., dječju pedijatricu i djelatnike vrtića mlađeg sina i škole starijeg sina. I.B. je zanijekao bilo kakvo zlostavljanje i prigovorio da mu roditelji podnositeljice zahtjeva nisu dopustili nikakav kontakt s djecom. Pedijatrica je potvrdila da se I.B. 2002. i 2003. godine liječio od posttraumatskog stresnog poremećaja, ali da ona, kao niti druge osobe koje je ispitala policija, nije primijetila nikakve znakove zlostavljanja u obitelji.

11. Policija je 24. travnja 2009. godine dostavila nadležnom državnom odvjetništvu izvješće o navodnom zlostavljanju u obitelji podnositeljice zahtjeva, koje je kasnije, 22. veljače 2011. godine, utvrdilo da nije počinjeno nikakvo kazneno djelo.

¹ To je gotovo četiri sata vožnje autom.

12. Podnositeljica zahtjeva je 1. srpnja 2009. godine primljena u psihijatrijsku bolnicu, u kojoj je ostala do 9. kolovoza 2009. godine, kada je puštena. Dijagnosticirano je da boluje od teške tjeskobe i depresije uzrokovane njezinom trenutačnom obiteljskom situacijom.

13. Od travnja 2009. godine vođeno je nekoliko uzastopnih postupaka pred pravosudnim tijelima o skrbi nad djecom podnositeljice zahtjeva i rasporedu susreta i druženja s njima. Centar za socijalnu skrb Split ili Ivanić-Grad sudjelovali su u svakom od tih postupaka kao neovisni umješači *sui generis* radi zaštite interesa djece. Činjenice navedene u nastavku detaljno prikazuju te postupke, mjere koje su poduzela tijela za socijalnu skrb, te druge okolnosti.

A. Postupak radi razvoda braka i povjeravanja djece na čuvanje i odgoj i usporedni postupak vezan uz pravo I.B. na susrete i druženja

1. Postupci vezani uz pravo I.B. na susrete i druženja

14. I.B. je 4. lipnja 2009. godine pokrenuo izvanparnični postupak protiv podnositeljice zahtjeva pred Općinskim sudom u Ivanić-Gradu kako bi se reguliralo njegovo pravo na susrete i druženja s djecom.

15. Centar za socijalnu skrb Ivanić-Grad je 30. srpnja 2009. godine, nakon što je razgovarao s podnositeljicom zahtjeva i djecom, dostavio svoje izvješće i preporuke. Izvješće je ukazivalo da su djeca izrazila negativne emocije prema svojem ocu i strah od njegovog tjelesnog kažnjavanja. Mjerodavni dio tog izvješća glasi kako slijedi:

„Psiholojskom obradom [starijeg sina] utvrđeno je da je kod dječaka prisutna visoka razina emocionalne opterećenosti obiteljskom situacijom. [On] je anksiozan i uznemiren na spomen oca kao i eventualne ponovne susrete s njime. Izražava strah od oca jer ne zna kako će otac reagirati. navodi kako mu je lijepo u I. jer ga je prije bilo strah i morao je slušati svađe roditelja. Također izjavljuje da ne želi provoditi ljetne praznike i da mu odgovara telefonski kontakt s ocem. Dječak je izuzetno emocionalno privržen majci.

Dana 28. srpnja 2009. iz provedenog psiholojskog intervjua s djecom saznaje se da oboje djece izražavaju da ne žele ići k ocu pri čemu je [stariji sin] pokazao viski stupanj psihičke i emocionalne opterećenosti obiteljskom situacijom i odnosom s ocem. Dijete je izuzetno anksiozno i uznemireno u razgovoru na temu odlaska k ocu uz popratnu pojavu emocionalnih reakcija. Naime, [stariji sin] se u više navrata rasplakao izražavajući negativne emocije prema ocu, prvenstveno strah u smislu fizičkog kažnjavanja.[On] izjavljuje da ne želi ići tati jer ne bi htio da ga tata tuče kao što ga je znao prije tući po glavi i ledima, što potvrđuje i [mlađi sin]. Slaže se s time da otac dolazi njemu i bratu u posjete vikendom u I. te ... su mu telefonski kontakti s ocem u redu. ”

S obzirom na hospitalizaciju podnositeljice zahtjeva (vidi prethodni odlomak 12.), Centar je preporučio da se djeca privremeno povjere baki i djedu s majčine strane na brigu i skrb, da se ocu odobri pravo na susrete i

druženja, koja se trebaju odvijati svaki drugi vikend u I., te da se djeca upute na terapiju u Polikliniku za zaštitu djece u Zagrebu kako bi prevladala svoje emocionalne poteškoće.

16. Općinski sud u Ivanić-Gradu je rješenjem od 31. srpnja 2009. godine:

- odlučio da se djeca privremeno, do 1. prosinca 2009. godine, dodijele na brigu i skrb njihovoj baki i djedu s majčine strane;
- odobrio I.B. pravo na susrete i druženja koji su se trebali odvijati svake subote između 9 sati ujutro i 7 sati popodne;
- naložio kombinirano psihološko i psihijatrijsko vještačenje podnositeljice zahtjeva i I.B.

17. Županijski sud u Velikoj Gorici je 3. veljače 2010. godine odbio žalbu I.B. i potvrdio to rješenje.

18. U svojem kombiniranom nalazu i mišljenu od 29. listopada 2009. godine imenovani sudski vještaci iz područja psihijatrije i psihologije naveli su, između ostalog, da i podnositeljica zahtjeva i I.B. imaju određene nedostatke koji ih, međutim, nisu diskvalificirali kao roditelje. Vještaci su preporučili da se skrb dodijeli podnositeljici zahtjeva, jer bi to bilo manje bolno za djecu. Objasnili su da bi u danim okolnostima odvajanje djece od majke i to što bi se morali ponovno prilagoditi novom okruženju bilo traumatično iskustvo za njih. Vještaci su također uočili da je cijeloj obitelji, a posebno roditeljima, potrebna stručna pomoć u savladavanju njihovih emocionalnih teškoća.

19. Općinski sud u Ivanić-Gradu je rješenjem od 27. studenoga 2009. godine:

- privremeno oduzeo I.B.-u pravo na zajednički život s djecom, do 28. lipnja 2010. godine ili do donošenja konačne odluke u usporednom postupku radi razvoda braka i povjeravanje djece na čuvanje i odgoj (vidi odlomke 22.-53. u nastavku);
- privremeno povjerio djecu na neposrednu brigu i skrb podnositeljici zahtjeva;
- odobrio I.B. pravo na susrete i druženja koji su se trebali odvijati u I. svake subote između 9 sati ujutro i 7 sati popodne;

20. Županijski sud u Velikoj Gorici je 3. ožujka 2010. godine prihvatio žalbu I.B., ukinuo to rješenje i vratio predmet na ponovno suđenje.

21. U ponovljenom postupku, I.B. je 15. travnja 2010. godine obavijestio Općinski sud u Ivanić-Gradu da više ne želi nastaviti s postupkom, nakon čega je rješenjem od 16. travnja 2010. godine Općinski sud u Ivanić-Gradu obustavio postupak.

2. Postupak radi razvoda braka i povjeravanja djece na čuvanje i odgoj

22. U međuvremenu, 30. travnja 2009. godine podnositeljica zahtjeva podnijela je tužbu protiv I.B. istome sudu, tražeći razvod braka i da joj djeca

budu povjerena na čuvanje i odgoj. U svojem se odgovoru I.B. protivio razvodu i predložio je da se djeca povjere njemu.

23. Rješenjem od 27. svibnja 2009. godine Općinski sud u Ivanić-Gradu proglasio se mjesno nenadležnim u ovoj pravnoj stvari, te je 7. srpnja 2009. ustupio predmet Općinskom sudu u Splitu.

24. Općinski sud u Splitu je 3. rujna 2009. godine uputio podnositeljicu zahtjeva i njezinog supruga u Centar za socijalnu skrb Split na obvezni postupak posredovanja (medijacije) prije razvoda braka.

25. Centar za socijalnu skrb u Splitu je 19. listopada 2009. godine dostavio svoje izvješće i preporuku, navodeći da pomirenje između supružnika nije bilo moguće jer je njihov odnos bio duboko narušen. Što se tiče pitanja skrbi nad njihovom djecom, Centar je preporučio provođenje psihijatrijskog vještačenja roditelja kako bi se utvrdile njihove roditeljske sposobnosti.

26. Na raspravi održanoj 24. ožujka 2010. godine sud je odlučio pribaviti kombinirani nalaz i mišljenje sudskih vještaka iz područja psihijatrije i psihologije.

27. Vještaci su 10. svibnja 2010. godine dostavili svoj nalaz i mišljenje, koji je bio temeljen na psihijatrijskoj i psihološkoj procjeni podnositeljice zahtjeva i I.B. i psihološkoj procjeni djece. Vještaci su ustanovili da:

- su oba roditelja podobna za skrb o djeci;
- njihove roditeljske sposobnosti imaju određene nedostatke, zbog čega im je bila potrebna pomoć tijela za socijalnu skrb u obliku nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, savjetovanja i, po mogućnosti, upisa u školu za roditelje;
- su djeca više vezana za majku, koja je u to vrijeme bila dostupnija da zadovolji njihove potrebe,
- su djeca željela ostati živjeti s majkom.

Vještaci su preporučili:

- da se uvažava želje djece i da se djeca povjere majci na čuvanje i odgoj,
- da se ocu odobre ekstenzivni susreti i druženja, koji se trebaju odvijati u I., u početku svake druge subote, a kasnije cijeli vikend svaki mjesec, kao i svaki drugi blagdan, pola zimskih praznika i cijele ljetne praznike (srpanj i kolovoz),
- da se odredi, kao mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi.

28. I.B. je prigovorio nalazu i mišljenju u pisanom podnesku koji je podnio 8. lipnja 2010. godine. Podnositeljica zahtjeva nije podnijela prigovor.

29. Na raspravi održanoj 18. lipnja 2010. godine, I.B. je, pozivajući se na gore navedeni nalaz i mišljenje (vidi prethodni odlomak 27.), zatražio od suda da odredi privremenu mjeru kojom bi mu se omogućilo da provede nadolazeće ljetne praznike s djecom u svojoj kući u S. Predstavnik Centra za socijalnu skrb Split koji je prisustvovao raspravi podržao je taj prijedlog.

30. Rješenjem od istoga dana sud je prihvatio prijedlog i odredio privremenu mjeru kojom je naloženo da djeca borave s ocem u S. od 1. srpnja 2010. do 30. kolovoza 2010. godine. Tijekom tog razdoblja podnositeljici zahtjeva odobreni su susreti i druženja, koji bi se odvijali svake druge subote od 10 sati ujutro do 8 sati popodne u domu I.B., i svaki dan putem telefona.

31. Podnositeljica zahtjeva podnijela je 28. lipnja 2010. godine žalbu protiv navedenog rješenja. Ona nije imala ništa protiv toga da djeca borave sa svojim ocem tijekom ljeta, ali je prigovorila nepraktičnosti rasporeda susreta i druženja, posebice zbog toga što je svoje pravo na susrete i druženja tijekom tog razdoblja morala ostvarivati u domu I.B., što je za nju bilo neprihvatljivo zbog psiholoških razloga, s obzirom na neprijateljstvo između nje i njezina supruga, te skupo, jer je zbog toga morala putovati u S.

32. Žalbu podnositeljice zahtjeva odbio je Županijski sud u Splitu tek 20. svibnja 2011. godine. Mjerodavni dio tog rješenja glasi kako slijedi:

„Prvostupanjski je sud donio predloženu mjeru pozivom na [mjerodavne odredbe] Ovršnog zakona i Obiteljskog zakona nakon što je u postupku utvrdio da donošenje takve mjere nije protivno interesima djece, a taj interes tužiteljica žalbenim navodima nije dovela u sumnju, pa kako kod donošenja pobijanog rješenja nisu počinjene bitne povrede odredaba parničnog postupka ... valjalo je odbiti žalbu tužiteljice [podnositeljice zahtjeva] i potvrditi pobijano rješenje.”

33. U međuvremenu, u izvješću od 30. lipnja 2010. godine Centar za socijalnu skrb Ivanić-Grad obavijestio je Općinski sud u Splitu o mjerama poduzetim kako bi se djeca pripremila za njihov boravak s ocem tijekom ljetnih praznika, kako je određenom mjerom od 18. lipnja 2010. godine (vidi prethodni odlomak 30.). Primijetio je da je mlađi sin želio otići u S. i provesti vrijeme sa svojim ocem dok se stariji tome opirao i više bi volio da im otac dođe u I. Centar je stoga preporučio da bi provedba privremene mjere u odnosu na mlađe dijete bila u njegovu interesu, dok prisilno provođenje mjere u odnosu na starije dijete ne bi bilo u interesu toga djeteta.

34. Čini se da je stariji sin naposljetku pristao provesti ljetne praznike s ocem u S.

35. Tijekom boravka djece s ocem u srpnju i kolovozu 2010. godine podnositeljica zahtjeva nije ih došla posjetiti. Ona je, međutim, održavala redovite telefonske kontakte s njima, koji su postali rjeđi u kolovozu jer su djeca postala nesklona razgovorima s njom.

36. I.B. je 10. kolovoza 2010. godine predložio da Općinski sud donese privremenu mjeru i da mu se djeca privremeno povjere na čuvanje i odgoj, do konačnog završetka postupka radi razvoda braka i povjeravanja djece na čuvanje i odgoj.

37. I.B. je 27. kolovoza 2010. godine u prilog svojem prijedlogu podnio nalaz i mišljenje kliničke psihijatrice dr. J.Š. koja je intervjuirala djecu, sugerirajući da su se promijenile okolnosti jer su djeca sada htjela nastaviti živjeti sa svojim ocem i čvrsto su odbijala vratiti se svojoj majci u I. U

nalazu i mišljenju se također navodi da su oba roditelja imala ograničene roditeljske sposobnosti, ali da su bila jednako podobna da im se djeca povjere i da su oboje manipulirali djecom kojoj je bila potrebna psihološka pomoć.

38. I.B. nije 30. kolovoza 2010. godine predao djecu podnositeljici zahtjeva, već ih je zadržao u S.

39. U svojim mišljenjima od 1. i 10. rujna 2010. godine koja su dostavili Općinskom sudu u Splitu, Centar za socijalnu skrb Split, odnosno Centar za socijalnu skrb Ivanić-Grad, predložili su da se slijede preporuke vještaka iz nalaza i mišljenja od 10. svibnja 2010. godine (vidi prethodni odlomak 27.) i da se djeca vrate podnositeljici zahtjeva u I. S obzirom na nedavni otpor djece da se vrate u majčin dom, Centar za socijalnu skrb Split također je predložio da se pribavi dopunski nalaz i mišljenje od istih vještaka.

40. Općinski sud u Splitu je 13. rujna 2010. godine donio rješenje o ovrsi kojim je naložio I.B. da preda djecu podnositeljici zahtjeva. Postupajući po žalbi I.B., to je rješenje Županijski sud u Splitu ukinuo 20. svibnja 2011. godine. Županijski sud je primijetio da, osim privremene mjere od 18. lipnja 2010. godine kojom je regulirano s kojim će roditeljem djeca živjeti te susreti i druženja za vrijeme ljetnih praznika 2010. godine, Općinski sud nije donio nikakvu drugu odluku kojom se privremeno reguliraju ta pitanja za vrijeme trajanja postupka radi razvoda braka i povjeravanja djece. To je značilo da su do donošenja konačne presude o povjeravanju djece na čuvanje i odgoj roditelji trebali zajednički izvršavati roditeljsku skrb i nisu mogli ovršiti svoja prava jedan protiv drugoga jer su oboje imali pravo da djeca žive s njima.

41. Na ročištu održanom 17. rujna 2010. godine Općinski sud saslušao je dva vještaka koji su sastavili nalaz i mišljenje od 10. svibnja 2010. godine (vidi prethodni odlomak 27.). Primijetili su da su nove okolnosti (otpor djece povratku u I.) doista bile važne, ali su ostali pri svojem mišljenju. Oni su također bili protiv prijedloga Centra za socijalnu skrb Split da se pribavi dodatni nalaz i mišljenje, jer bi drugo vještačenje dodatno traumatiziralo djecu, takav bi nalaz i mišljenje bio nepotpun, te bi bilo teško utvrditi stvarne želje dječaka. Ako bi sud unatoč tome odlučio pribaviti takav nalaz i mišljenje, predložili su da se ta zadaća povjeri stručnoj ustanovi u Zagrebu.

42. Podnositeljica zahtjeva se nakon ročišta pokušala sastati s djecom u kući njihova oca u S. Međutim, djeca su odbila sastati se s njom, te su plakala i skrivala se od nje.

43. I.B. je 28. rujna 2010. godine sudu dostavio još jedno mišljenje psihijatrice, dr. J.Š. (vidi prethodni odlomak 37.), od 23. rujna 2010. godine, u kojem je navedeno da:

- je djeci potrebna psihološka pomoć, na koju je otac pristao (on ih je počeo voditi na terapiju);
- je ocu savjetovano da potiče djecu da kontaktiraju s majkom;

- su djeca odbijala kontakt ne zato što nisu voljela svoju majku, nego zato što su se bojala da će ih odvesti u I.;

- dodatni nalaz i mišljenje koji je predložio Centar za socijalnu skrb Split (vidi prethodni odlomak 39.) trebao bi utvrditi (a) na koji su način roditelji manipulirali djecom, (b) kakav bi utjecaj povratak u I. imao na emocionalno zdravlje djece, i (c) dugoročne posljedice bilo koje moguće odluke o tome s kojim bi roditeljem djeca živjela.

44. Podnositeljica zahtjeva nije prisustvovala ročištu 5. studenoga 2010. godine na kojem je sud odlučio saslušati kao svjedoke na sljedećem ročištu zakazanom za 1. veljače 2011. godine učitelja i školskog pedagoga starijeg sina, učitelja u vrtiću mlađeg sina, te psihijatricu, dr. J.Š.

45. I.B. je 24. siječnja 2011. godine sudu dostavio još jedno mišljenje dr. J.Š., od 11. siječnja 2011. godine, u kojem je navedeno da bi postupak trebao završiti što je prije moguće jer je traumatizirajući za djecu koja su živjela u stalnom strahu i neizvjesnosti glede mogućeg povratka u I. Prema njezinu mišljenju, bez rješavanja uzroka odbijanja djece da se vrate svojoj majci, vraćanje djece u I. bilo bi nemoguće i protivno njihovoj emocionalnoj dobrobiti i njihovom najboljem interesu.

46. Na ročištu održanom 1. veljače 2011. godine sud je saslušao dr. J.Š. koja je izjavila da:

- je razvod roditelja uključivao moguću promjenu prebivališta djece, što je bilo vrlo traumatično za djecu;

- je za djecu bilo važnije gdje će živjeti nego s kojim roditeljem; oni su voljeli svoju majku, ali su odbili živjeti u I.;

- su dječaci pretrpjeli ozbiljnu emocionalnu štetu i da ih nije bilo moguće vratiti u I. bez posljedica;

- su dječaci odbijali kontaktirati s majkom i vrlo vjerojatno su izmišljali priče da ih je tukla ona te baka i djed s majčine strane (vidi prethodni odlomak 15.) samo zato što su se bojali da će ih vratiti u I. (stariji dječak je rekao da će se sakriti, pobjeći ili se ubiti).

Ona je preporučila da djeca nastave živjeti s ocem, da imaju nesmetan kontakt s majkom i da se podvrgnu psihoterapiji zbog toga što su pretrpjeli ozbiljnu emocionalnu štetu.

47. Na kraju ročišta sud je odlučio pribaviti nalaz i mišljenje sudskog vještaka iz područja psihijatrije, dr. N.S. iz Splita. Tijekom ročišta i kasnije, u svojim podnescima od 14. i 28. veljače 2011. godine, podnositeljica zahtjeva prigovorila je tom rješenju jer je sud:

- imenovao samo jednog vještaka (iz područja psihijatrije), iako je bilo opravdano pribaviti kombinirani nalaz i mišljenje vještaka iz područja psihologije i psihijatrije;

- imenovao vještaka iz Splita, a ne vještaka iz Zagreba, suprotno preporuci ranijih vještaka u predmetu (vidi prethodni odlomak 41.) što je također bilo skupo za nju jer uključivalo putovanje u Split;

- nije naložio vještačenje djece.

48. Vještak, dr. N.S. je 9. ožujka 2011. godine dostavio svoj nalaz i mišljenje. Nalaz i mišljenje je temeljen na psihijatrijskoj procjeni I.B., ali ne i podnositeljice zahtjeva jer je odbila doći u Split kako bi se podvrgnula psihijatrijskom vještačenju. Vještak je naveo da:

- nije mogao procijeniti koji je roditelj bio podobniji da mu se djeca povjere na čuvanje i odgoj jer je podnositeljica zahtjeva odbila podvrgnuti se psihijatrijskom vještačenju; i

- nije bilo nikakvih znakova koji bi ukazivali da I.B. nije bio dobar da mu se djeca povjere.

49. Prije ročišta održanog 7. travnja 2011. godine podnositeljica zahtjeva pokušala se susresti sa starijim sinom u njegovoj školi. Međutim, nakon što mu je učitelj rekao da ga je tražila majka, on je napustio školsku zgradu.

50. Na ročištu održanom 7. travnja 2011. godine sud je saslušao podnositeljicu zahtjeva i sudskog vještaka dr. N.S., koji je potvrdio da nije intervjuirao djecu, nakon čega je sud zaključio glavnu raspravu i donio presudu. Tom je presudom Općinski sud u Splitu:

- razveo brak podnositeljice zahtjeva i I.B.;

- povjerio djecu na čuvanje i odgoj I.B.; i

- odobrio pravo na susrete i druženja podnositeljici zahtjeva, koji su se trebali odvijati svaki drugi vikend u I., od petka navečer do nedjelje popodne, kako bi otac mogao dovesti djecu k njoj u I. i kako bi ih ona mogla vratiti u S.

51. Budući da su se stranke odrekle svoga prava na žalbu, presuda je odmah postala pravomoćna.

52. Centar za socijalnu skrb Split je odlukom od 30. svibnja 2011. godine odredio, kao mjeru zaštite prava i dobrobiti djeteta, nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi u obitelji (vidi članak 110. Obiteljskog zakona, citiran u odlomku 101. u nastavku). Pripremio je program nadzora i povjerio nadzor stanovitoj N.Đ. (u daljnjem tekstu: voditeljica nadzora), psihologu i socijalnom radniku. U odluci je bilo navedeno da je mjera prvenstveno bila usmjerena na uspostavu nesmetanih susreta i druženja između djece i podnositeljice zahtjeva.

53. Dvomjesečna izvješća koja je pripremila voditeljica nadzora (koja je posjećivala djecu u domu njihova oca dva puta mjesečno) i razni dokumenti koje je od 30. svibnja 2011. godine pripremao Centar za socijalnu skrb Split, ukazuju na to da je podnositeljica zahtjeva samo u nekoliko navrata bila u mogućnosti vidjeti djecu, ne u I., nego u S., i to samo iz daljine i vrlo kratko. Konkretno, ti dokumenti ukazuju na to da je podnositeljica zahtjeva vidjela djecu na taj način 18. kolovoza 2011. godine, 21. svibnja i 1. prosinca 2012. godine, 2. svibnja i 29. lipnja 2013. godine i 24. ožujka 2014. godine (vidi odlomke 56., 66., 71., 75., 78. i 82. u nastavku). Svaki put su se djeca žestoko opirala susretu, te su bila ljuta i ponašala se agresivno prema njoj. Također su se protivili telefonskom kontaktu sa

svojom majkom. Voditeljica nadzora također je napomenula da su čak i s njom djeca kategorički odbijala govoriti o svojoj majci.

B. Ovršni postupak

54. Podnositeljica zahtjeva je 30. lipnja 2011. godine podnijela Općinskom sudu u Splitu prijedlog za ovrhu presude tog suda od 7. travnja 2011. godine (vidi prethodni odlomak 50.), to jest, tražila je ovrhu radi ostvarivanja njezinih prava na susrete i druženja u I.

55. Na ročištu održanom 18. kolovoza 2011. godine ovršni je sud saslušao stranke. I.B. je objasnio da je nekoliko puta pokušao odvesti djecu njihovoj majci u I., ali je naišao na njihovo snažno protivljenje. Izjavio je da mu je stariji sin rekao: „Možete me udariti po glavi i staviti me u prtljažnik [vašeg automobila], ali ja ću pobjeći tijekom putovanja” i „Tata, ako nas budeš i dalje prisiljavao, nemoj se iznenaditi ako se jednog dana ne vratim kući.” Prema mišljenju I.B., djeca su se ponašala na taj način jer su ih podnositeljica zahtjeva i njihova baka i djed s majčine strane tukli dok su živjeli u I. (vidi prethodne odlomke 9. i 15.). Također je tvrdio da je postupio u skladu s uputama voditeljice nadzora, koja ga je savjetovala da ne prisiljava djecu da odu posjetiti podnositeljicu zahtjeva protiv njihove volje.

56. Podnositeljica zahtjeva se nakon ročišta pokušala sastati s djecom u kući njihova oca. Stariji sin odbio je vidjeti je i zaključao se u svoju sobu. Mlađi sin se igrao vani, tako da ga je podnositeljica zahtjeva uspjela vidjeti, ali je susret bio kratak i površan.

57. I.B. je svojim podnescima od 24. kolovoza 2011. godine priložio nalaz i mišljenje psihijatrice dr. J.Š., od 22. kolovoza 2011. godine. Mišljenje je ukazivalo na to da su djeca razvila snažan otpor prema majci (kojemu su oba roditelja podsvjesno doprinijela) i da bi prisiljavanje djece da idu u I. djeci vjerojatno uzrokovalo psihološku štetu. S druge strane, psihijatrica je navela da treba uspostaviti kontakt s majkom što je prije moguće, u nazočnosti djelatnika Centra za socijalnu skrb Split i u odsutnosti oca.

58. Na ročištu održanom 11. listopada 2011. godine, ovršni je sud saslušao voditeljicu nadzora, koje je izjavila da djeca nisu bila spremna za susret s podnositeljicom zahtjeva. Oni su se protivili da se vide s njom i čak su odbijali razgovarati o njoj. Također je navela da, prema njezinom mišljenju, njihovo ponašanje nije bilo posljedica utjecaja njihova oca. Na pitanje jesu li posjete dr. J.Š. mogle pripremiti djecu za susrete s njihovom majkom, ona je odgovorila potvrdno, ali je dodala da je dr. J.Š. bila psihijatrica i da bi možda bilo bolje da se djeca odvedu dječjem psihologu.

59. Rješenjem od 28. prosinca 2011. godine Općinski sud u Splitu odbio je podnositeljičin prijedlog za ovrhu. Oslanjajući se na iskaz voditeljice nadzora, te nalaz i mišljenje psihijatrice dr. J.Š. (vidi prethodne odlomke

57.-58.), Sud je utvrdio da I.B. nije ometao ostvarivanje susreta i druženja podnositeljice zahtjeva, koji su ostali neostvareni isključivo zbog snažnog otpora djece. Podnositeljica zahtjeva nije podnijela žalbu protiv tog rješenja.

C. Postupak u vezi s novim rasporedom susreta i druženja

1. Prvi postupak

60. Podnositeljica zahtjeva je 9. prosinca 2011. godine pokrenula postupak pred Općinskim sudom u Splitu tražeći promjenu rasporeda susreta i druženja.

61. Sud je održao ročišta 20. ožujka, 21. svibnja, 17. srpnja i 6. kolovoza 2012. godine.

62. Na ročištu održanom 20. ožujka 2012. godine stranke su se složile da se susreti i druženja između podnositeljice zahtjeva i djece trebaju ubuduće odvijati u S. u prostorijama Centra za socijalnu skrb Split. Na istome je ročištu sud naložio Centru za socijalnu skrb Split da izvrši temeljitu procjenu oba roditelja i djece. Nakon saslušanja, stranke su pokušale organizirati susret između podnositeljice zahtjeva i djece na način dogovoren na ročištu, ali su djeca odbila doći na sastanak.

63. I.B. je 2. svibnja 2012. godine obavijestio sud da je, na prijedlog voditeljice nadzora, 27. travnja 2012. godine odveo djecu u Polikliniku za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju Split (Odjel za dječju i adolescentnu psihijatriju), u kojoj je psiholog izvršio početnu procjenu i preporučio da se djeca podvrgnu psihoterapiji. Čini se da je ubrzo nakon toga I.B. počeo odvoditi djecu na redovito liječenje kod dr. D.B., psihijatrice iz te poliklinike, s ciljem savladavanja njihovih emocionalnih i psiholoških poteškoća i olakšavanja njihovog otpora prema majci.

64. Na ročištu održanom 21. svibnja 2012. godine sud je saslušao voditeljicu nadzora. Mjerodavni dio njezinog iskaza glasi:

„Djeca odbijaju svaku suradnju odnosno iskazuju otpor prema majci, a ja to u svojoj dugogodišnjoj praksi nisam doživjela a ta moja praksa je više od 29 godina. Na sam spomen majke, [stariji sin] viče, galami, a [mlađi] sin se ponaša kao brat. ... [U] situaciji kao što je ova ukoliko se ne bude radilo s djecom djeca će se pretvoriti u psihički labilne osobe ... Prije je bio nekakav telefonski kontakt majke i djece; a sada djeca i to odbijaju.

... [M]ajka je dosada činila što je mogla tj. zvala i interesirala se za djecu. S obzirom na njezino iskustvo u sadašnjoj situaciji ne može učiniti ništa.

Davala sam i ocu djece upute a sve kako bi se prevladala ova situacija i to sam mu savjetovala da utječe na djecu da prihvate majku, da se o majci govori dobro. .. on .. je u razgovoru sa mnom suradan, .. prihvaća sve moje savjete, ali ne znam što i kako se to realizira ... kad sam započela s mjerom nadzora ... u početku sam mogla s djecom razgovarati međutim oni su sada u svom stavu rezolutni i odlučni. Kako bi se polučio bilo kakav pomak u ovoj situaciji nužno je da su djeca pod stalnim tretmanom, a smatram da je nužna i roditeljima pomoć stručnih osoba u prevladavanju [njihovih problema]. Također moram reći da sam [oca] odmah na početku provođenja ove

mjere bila uputila da se obrati u Obiteljski centar kako bi tamo zatražio pomoć. Nemam podatak je li isti po tome i postupio.”

65. Na istom je ročištu sud odlučio pribaviti mišljenje i preporuku od Centra za socijalnu skrb Split. Pri tome je sud naveo:

„[Sud] posebno se skreće nužna pažnja stručnom timu [Centra za socijalnu skrb] ... na potrebu provođenja terapije i tretmana u odnosu na mal. djecu i uz savjet roditeljima kako će razriješiti svoj partnerski odnos te uz jasno postavljene granice roditeljima što im je i kako činiti u ovoj situaciji ...”

66. Podnositeljica zahtjeva se nakon ročišta ponovno pokušala sastati s djecom u kući njihova oca. Djeca su odbila napustiti kuću i spustila su rolete. Djelatnik Centra za socijalnu skrb Split, koji je bio u pratnji podnositeljice zahtjeva, ušao je u kuću da razgovara s djecom nasamo. Stariji sin je plakao, odbio je vidjeti podnositeljicu zahtjeva i izjavio je da želi da ode. Mlađi sin je također odbio vidjeti i razgovarati s podnositeljicom zahtjeva, čak i nakratko. Na kraju su djeca došla do vrata samo da kažu podnositeljici zahtjeva da je ne žele vidjeti, a potom su se zaključala u kuću.

67. Centar za socijalnu skrb u Splitu je 12. lipnja 2012. godine dostavio svoje izvješće i preporuku. Imajući u vidu rizike uključene u sastanke održane bez stručnog nadzora i potrebu da se postupno ponovno uspostavi kontakt između podnositeljice zahtjeva i njezine djece, Centar je preporučio kontakt jednom mjesečno u S. pod nadzorom voditeljice mjere nadzora. Iako je Centar bio spreman organizirati sastanke u svojim prostorijama, preporučio je da se to ne učini jer su djeca u prošlosti odbijala takav dogovor. Umjesto toga, predložio je da se sastanci odvijaju na drugim mjestima izvan očeve kuće, na primjer, u parku ili u igraonici. Mjerodavni dio izvješća glasi kako slijedi:

„Od vremena provođenja mjera nadzora mlđb. djeca ne ostvaruju uredne i redovne kontakte s majkom. Oba dječaka su u otvorenom otporu prema susretu s majkom, isto manifestiraju negodovanjem, odbijanjem, plaćem, ljutnjom, verbaliziraju strah od majke. navedeno potvrđuju sva izvješća voditelja mjere nadzora, specijalistički liječnički nalazi psihijatra, nalaz psihologa od 27. travnja 2012.

Preporuke specijalista, stručnog tima ... voditeljice mjere su nužnost omogućavanja psihološke pomoći djeci radi prorade tegobnih emocija vezanih za obiteljsku situaciju, odnosa prema roditeljima. Iako se kroz mjeru nadzora radi savjetodavno sa mlđb. djecom, vode razgovori na temu roditelja, susreta sa majkom, a koji ne daju pozitivne učinke u smislu značajnijih promjena [ponašanja] kod djece, nužno je uključivanje djece u psihoterapiju. Upravo radi pružanja sveobuhvatne pomoći djeci otac je upućen u Polikliniku za rehabilitaciju djece sa smetnjama u razvoju u Splitu stručnom timu pri odjelu za dječju i adolescentnu psihijatriju. Otac je prihvatio navedeno te je obrada pri Poliklinici započeta u travnju 2012. g.

Polazeći od primarnog interesa mlđb. djece mišljenja smo da se kontakt sa majkom treba regulirati postupno, prateći emocionalne kapacitete djece, tijekom psihoterapije, [itd.]...

...

Za istaći je da svako uključivanje djece u partnerske sukobe i osobne probleme proživljavanja roditelja ima neizostavne štetne posljedice za njihov razvoj. Uskrata slobodnog i redovitog viđanja roditelja s djetetom jedan je od najčešćih ... načina nanošenja patnje djetetu. Zahtijevati od djeteta da se opredijeli između roditelja nasilje je prema egzistencijalno određenoj lojalnosti prema oba roditelja. Poticanje djeteta da ima loše mišljenje o drugom roditelju uglavnom će dodatno pogoršati djetetovu sliku o njemu samom. [Prisiljavanje djece] na bilo koji način nužno uzrokuje štetne posljedice po emocionalni razvoj. Oba roditelja su o navedenom informirana [i] savjetovana [sukladno tome]. Svojim primjerenim ponašanjem i odnosom roditelji imaju moć u cijelosti pomoći svom djetetu da prevlada krizu i bez oštećujućih posljedica nastavi razvoj. U okolnostima kada roditelji nemaju dostatni kapacitet pomoć za djecu treba potražiti kod stručne osobe .

...

Jedino pod uvjetom osiguranja stručne pomoći , te uspostavljanja minimuma roditeljske suradnje može se očekivati uspostavljanje neometanog odnosa između majke i djece. U sadašnjim okolnostima smatramo da je kontakt potrebno uspostavljati postupno, posjetama majke djeci u mjesto njihova stanovanja zadnji vikend u mjesecu, subotom od 15,00 do 19,00, te nedjeljom od 11,00 do 15,00 sati. Predlaže se kontakt omogućiti uz prisutnost voditeljice mjere nadzora N.Đ. koja prihvaća koordinirati između roditelja u odnosu na mjesto [sastanaka], prihvaćanje i vraćanje djece. Pored navedenoga nužno je pratiti tijek stručnog tretmana mlđb. djece, poštujući preporuke, upute i procjene psihoterapeuta.

Po uspostavljanju kontakta majke i djece, vrijeme susreta i druženja mogu biti širi, uključujući praznike i blagdane.“

68. U svojem mišljenju od 17. srpnja 2012. godine psihijatrica dr. D.B. (vidi prethodni odlomak 63.) navela je da tijekom prve dvije terapije nije mogla steći povjerenje djece, te da su ona percipirala bilo kakav kontakt s majkom kao prijetnju trenutačnom stanju stvari i kao uvođenje promjene koju ne bi mogli prihvatiti.

69. Rješenjem od 6. kolovoza 2012. godine Općinski sud u Splitu odredio je da se susreti i druženja između podnositeljice zahtjeva i njezine djece trebaju odvijati zadnji vikend svakog mjeseca, točnije subotom od 3 do 7 sati popodne, te nedjeljom od 11 sati ujutro do 3 sata popodne pod nadzorom voditeljice mjere nadzora. Odbio je zahtjev podnositeljice zahtjeva da joj se dopusti da provede dva tjedna u kolovozu 2012. godine sa sinovima. Općinski sud se pri donošenju rješenja pozvao na mišljenje i preporuku Centra za socijalnu skrb Split (vidi prethodni odlomak 67.).

70. U mišljenju od 10. rujna 2012. psihijatrica, dr. D.B., navela je da je starije dijete odbijalo surađivati tijekom terapije i da je plakao i rekao da želi ići kući, te da je osjećao da se krše njegova prava.

71. Podnositeljica zahtjeva se 1. prosinca 2012. godine ponovno pokušala sastati s djecom u njihovu domu. Djeca su opet odbila susresti se s njom i nisu joj ni prišla. Stariji sin je plakao, bio je verbalno agresivan i rekao joj da je ne želi i da bi trebala otići. Mlađi sin je pobjegao od nje i rekao joj da ne želi ići s njom.

72. Županijski sud u Splitu je 10. siječnja 2013. godine odbio žalbu podnositeljice zahtjeva protiv prvostupanjske odluke od 6. kolovoza 2012. godine (vidi prethodni odlomak 69.).

73. Čini se da je u ožujku 2013. godine I.B. prestao (redovno) odvoditi djecu na liječenje kod dr. D.B. (vidi prethodni odlomak 63.).

74. Podnositeljica zahtjeva se 2. svibnja 2013. godine osobno sastala s dr. D.B., koja je predložila prekid liječenja, jer su djeca plakala tijekom terapija i nije mogla ništa postići.

75. Podnositeljica zahtjeva se istoga dana ponovno pokušala sastati s djecom u njihovu domu. Djeca su opet odbila susresti se s njom.

2. Drugi postupak

76. Podnositeljica zahtjeva je 13. lipnja 2013. godine pokrenula drugi postupak pred Općinskim sudom u Splitu tražeći promjenu rasporeda susreta i druženja.

77. Sud je 26. lipnja 2013. godine pozvao Centar za socijalnu skrb Ivanić-Grad i Split da izvrše psihološku procjenu obitelji i dostave zajedničko mišljenje i preporuku. Centri su unatoč tome dostavili odvojena mišljenja 26. srpnja, odnosno 11. rujna 2013. godine. U izvješću Centra za socijalnu skrb Split navedeno je da su djeca odbila doći u prostorije Centra radi psihološke obrade, pa je psiholog Centra posjetio njihov dom. Tijekom razgovora djeca su izbjegavala govoriti o kontaktu s majkom te su izrazila svoju ljutnju i nezadovoljstvo. Budući da su, bez obzira na mjeru nadzora i psihijatrijsko liječenje, djeca i dalje odbijala vidjeti svoju majku, Centar je preporučio pribavljanje mišljenja vještaka iz područja psihijatrije s ciljem utvrđivanja uzroka njihovog ponašanja.

78. Podnositeljica zahtjeva je 29. lipnja 2013. godine otišla posjetiti djecu koja su je opet odbila vidjeti. Stariji sin je vikao i psovao je, govoreći joj da ide kući i da mu ona ne treba.

79. U svojem izvješću od 19. rujna 2013. godine, psihijatrica dr. D.B., koja je liječila djecu, obavijestila je Centar za socijalnu skrb Split da bi prema njezinom mišljenju nastavak psihijatrijskog liječenja bio kontraproduktivan, jer su se djeca tome opirala, nisu surađivala i imala su snažne negativne emocionalne ispade tijekom terapije. Čini se da kako se liječenje ipak nastavilo nakon intervencije voditeljice mjere nadzora i Centra za socijalnu skrb Split. Na terapiji od 14. siječnja 2014. godine sudjelovao je djelatnik Centra za socijalnu skrb Split, koji je objasnio dr. D.B. da je glavni cilj terapije olakšati kontakt djece s njihovom majkom. Međutim, izvješća dr. D.B. i Centra za socijalnu skrb Split od 11. ožujka 2014. ukazivala su na to da nije postignut napredak, unatoč nastavku terapije. Izvješće voditeljice mjere nadzora iz veljače 2014. godine ukazivalo je na to da su djeca odbijala psihoterapiju ili sudjelovanje u bilo kojoj drugoj aktivnosti (poput odlaska u Centar za socijalnu skrb) koja je uključivala razgovor o njihovoj majci.

80. U međuvremenu, na ročištu održanom 11. studenoga 2013. godine Općinski sud u Splitu saslušao je stranke i predstavnika Centra za socijalnu skrb Split i odlučio pribaviti kombinirano mišljenje sudskih vještaka iz područja psihologije i psihijatrije s ciljem utvrđivanja uzroka odbijanja djece da imaju kontakt s majkom. Imenovao je iste vještake koji su sastavili nalaz i mišljenje od 10. svibnja 2010. godine (vidi prethodni odlomak 27.).

81. U razdoblju između 20. i 24. ožujka 2014. godine Centar za socijalnu skrb Split neuspješno je pokušao organizirati susret između podnositeljice zahtjeva i djece u ordinaciji dr. D.B. U tu su svrhu službenici Centra posjetili dom djece i objasnili im da ih njihova majka nije htjela odvesti od njihova oca, nego da ih je samo željela vidjeti. Djeca su unatoč tome bila vrlo uzrujana i ljuta. Istom je prigodom ocu savjetovano da potiče djecu da imaju kontakt s majkom i da nastave sa svojom terapijom, bilo s dr. D.B. ili s drugim terapeutom.

82. Podnositeljica zahtjeva je 24. ožujka 2014. godine presrela svojeg mlađeg sina na povratku iz škole. Zamolila ga je da se zaustavi i razgovara s njom, u kojem trenutku je on pobjegao od nje, uzrujan i u suzama.

83. Centar za socijalnu skrb Split je 7. travnja 2014. godine podnio kaznenu prijavu protiv I.B. Općinskom državnom odvjetništvu u Splitu optuživši ga da je - zbog neredovitog odvođenja djece dr. D.B. na psihoterapiju - počinio kazneno djelo neprovođenja odluke za zaštitu dobrobiti djeteta, kako je definirano u članku 173. Kaznenog zakona (vidi odlomak 106. u nastavku).

84. Nakon pregleda dokumenata u spisu predmeta, sudski vještaci su 3. lipnja 2014. godine (vidi prethodni odlomak 80.) u zajedničkom dopisu zatražio od suda da ih izuzme iz uloge vještaka u tom predmetu. Oni su kritizirali način na koji su tijela sudbene vlasti i tijela za socijalnu skrb, te razni vještaci, postupali u situaciji obitelji podnositeljice zahtjeva otkako su dostavili svoj prethodni nalaz i mišljenje od 10. svibnja 2010. godine (vidi prethodni odlomak 27.). Oni su posebice:

- naveli da su djeca bila manipulirana od strane oca i da je njihovo odbijanje da imaju bilo kakav kontakt s majkom bilo potpuno iracionalno i proizlazilo iz sukoba lojalnosti u koji su uvučena;

- kritizirali stavove dr. J.Š., koja prema njihovom mišljenju (a) nije uspjela adekvatno objasniti radikalnu promjenu u ponašanju djece nakon što su proveli ljetne praznike 2010. godine sa svojim ocem, (b) nije prepoznala tu promjenu kao očiti simptom sukoba lojalnosti od strane djece, i (c) preporučila je da se poštuje želja djece da nastave živjeti sa svojim ocem (vidi prethodne odlomke 45.-46.), čime je ignorirala njihove dugoročne interese;

- istaknuli da su tijela sudbene vlasti zanemarila preporuku Centra za socijalnu skrb Split od 1. rujna 2010. godine da se pribavi dopunski nalaz i mišljenje od njih (kao vještaka koji su 10. svibnja 2010. godine pripremili raniji nalaz i mišljenje u predmetu – vidi prethodne odlomke 27. i 39.) i,

umjesto da nalože kombinirano (psihijatrijsko i psihološko) vještačenje oba roditelja i djece od strane klinike u Zagrebu, naložila su samo psihijatrijsko vještačenje roditelja od strane vještaka iz Splita (vidi prethodne odlomke 47.-48.).

Vještaci su zaključili:

„...Obzirom da [smo] već u ovoj obitelji vještačili i u svibnju 2010. dostavili svoje mišljenje sudu koje nije uvaženo, molimo sud da uvaži naš zahtjev za izuzećem ...

... [Mi] ne možemo zanemariti činjenicu da [se] djeci nameće razvojno neprimjerene zadatke da sami odaberu da li se žele vidati s majkom ili ne, da im unatoč tome što se ne protivi na verbalnoj razini tim susretima, [otac] na neverbalnoj razini i svojim ponašanjem šalje upravo suprotnu poruku te ih na taj način dovodi u izraziti konflikt lojalnosti jer imaju osjećaj da izdaju oca ako pokažu da im je stalo do majke. Time se čini teško popravljiva šteta zdravom socioemocionalnom razvoju oba djeteta. S obzirom na navedeno, predlažemo da se novo, nepristrano vještačenje obavi u Poliklinici za zaštitu djece Grada Zagreba, kako je to, uostalom, predloženo [od strane vještaka] na ročištu održanom 17.09.2010.”

85. I.B. je 20. studenog 2014. godine počeo odlaziti na psihološko savjetovanje u novootvorenom Obiteljskom savjetovalištu u Kaštelima. Nadalje, 4. prosinca 2014. godine on je počeo odvoditi djecu na savjetovanje u istu ustanovu. Čini se kako su od tada djeca redovito išla na obiteljsku terapiju tamo jednom tjedno, iako je I.B. prestao ići na savjetovanje u nekom trenutku prije svibnja 2016. godine. Centar za socijalnu skrb Split redovito je tražio informacije od Obiteljskog savjetovališta u Kaštelima o napretku u savjetovanju djece.

86. Rješenjem od 31. prosinca 2014. Općinsko državno odvjetništvo u Splitu odbacilo je kaznenu prijavu protiv I.B. (vidi prethodni odlomak 83.). Odluka se temeljila na dokumentima koje je dostavio Centar za socijalnu skrb Split, ispitivanju I.B.-a obavljenom u državnom odvjetništvu, te zasebnom ispitivanju oboje djece koje je obavljeno pred sucem istrage Županijskog suda u Splitu uz pomoć socijalnog pedagoga. Mjerodavni dio tog rješenja glasi kako slijedi:

„sagledavajući [utvrđene] činjenice proizlazi kako u konkretnom slučaju ne postoji osnovana sumnja da bi se u postupanju I.B. ostvarila obilježja prijavljenih kaznenih djela iz čl. 173. st. 1. Kaznenog zakona ... Ne može se zaključiti da otac vrši pritisak na djecu i nagovara ih da ne kontaktiraju s majkom budući iz priložene dokumentacije proizlazi upravo suprotno da otac djecu ipak uz određene poteškoće odvodi na psihosocijalni tretman kod dr. D.B. i drugih liječnika kako bi se djeca prilagodila [svoje ponašanje] sudskim odlukama ... Također je razvidno kako je osumnjičenik u neprekidnom kontaktu sa Centrom za socijalnu skrb [Split], da voditeljica mjere nadzora dolazi u njegov dom te provjerava stanje djece koja s druge strane u slučaju pritiska na njih u svezi viđanja s majkom prijete pozivanjem policije, bijegom od kuće i drugim neprimjerenim radnjama.”

87. Na ročištu održanom 13. siječnja 2015. godine sud je prihvatio zahtjev vještaka za izuzećem i imenovao druge vještake, dr. Do.B. (psihijatra) i gđu A.B. (psihologinju).

88. Novi vještaci dostavili su svoj nalaz i mišljenje 10. lipnja 2015. godine. Prema njihovom mišljenju otuđenje djece od majke bilo je posljedica negativnog stava njihova oca prema njoj. Vještaci su naveli da su visoka razina otuđenja djece od majke i neprijateljstvo prema njoj trenutačno predstavljali prepreku da se odmah uspostave kontakti. Vještaci su stoga preporučili da se oca uputi na psihoterapiju s ciljem promjene njegovih stavova prema podnositeljici zahtjeva, kao i uključivanje voditeljice nadzora u taj proces, koja bi trebala, tijekom nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi od strane oca, također raditi s njim kako bi se ostvario taj cilj. Nadalje su preporučili da se, nakon razdoblja od šest mjeseci, podnositeljici zahtjeva odrede susreti i druženja, koji bi se odvijali jednom mjesečno u trajanju od sat vremena u prostorijama Centra za socijalnu skrb Split; nakon toga, ako to situacija dopusti, susreti i druženja mogli bi se produljiti.

89. Na sastancima održanim 9. srpnja i 7. kolovoza 2015. godine u Centru za socijalnu skrb Split, njegovi službenici obavijestili su I.B. o nalazu i mišljenju vještaka; on je naknadno pristao podvrgnuti se preporučenoj psihoterapiji.

90. Na ročištu održanom 31. kolovoza 2015. godine podnositeljica zahtjeva je, pozivajući se na prethodno navedeni nalaz i mišljenje, zatražila da se I.B. liši roditeljske skrbi. Na kraju ročišta sud je donio rješenje kojim je:

- uputio I.B. na psihoterapiju i uputio voditeljicu nadzora da radi s njim na promjeni negativnog stava prema podnositeljici zahtjeva;
- odlučio da će se prijedlog podnositeljice zahtjeva da se I.B. liši roditeljske skrbi ispitati u ovom postupku, zajedno s njezinim prvotnim prijedlogom za promjenom rasporeda susreta i druženja;
- naložio Centru za socijalnu skrb Split da imenuje posebnog skrbnika (*ad litem*) djeci, na temelju članka 167. stavka 6. Obiteljskog zakona (vidi odlomak 101. u nastavku) i da dostavi izvješće i preporuke o podnositeljčinom zahtjevu da se I.B. liši roditeljske skrbi.

91. Rješenjem od 18. rujna i 17. studenoga 2015. godine Centar za socijalnu skrb Split imenovao je svoja dva zaposlenika da djeluju kao posebni skrbnici djece.

92. Centar za socijalnu skrb Split je 2. listopada 2015. godine dostavio izvješće i preporuku koje je zatražio sud (vidi prethodni odlomak 90.). Izvješće je ukazivalo na to bi lišenje I.B.-a roditeljske skrbi bilo u suprotnosti s interesima djece.

93. I.B. je 15. studenog 2015. godine počeo redovito odlaziti na terapije kod dr. S.D., psihijatrice, u skladu sa sudskim rješenjem (vidi prethodni odlomak 90.). Između tog datuma i 12. svibnja 2016. godine, kada je terapija završila, išao je na terapiju dva puta mjesečno i prisustvovao na ukupno dvanaest terapija.

94. Dana 18. srpnja 2016. godine navedena psihijatrica je dostavila izvješće o tijeku psihoterapije I.B. i njezinim učincima. Mjerodavni dio njezina izvješća glasi kako slijedi:

„Sve uspomene na bivšu suprugu su izrazito negativno obojene. Stoga on zabrinutost stručnjaka za dobrobit djece [zbog toga što] ne viđaju majku jednostavno ne može razumjeti. [Njegovo mišljenje pojačano je činjenicom da] on smatra da ih je spasio kada ih je doveo sebi na skrb.

... Na svjesnom nivou smo postigli to da on neće pružati otpor prema viđanju majke sa sinovima, ali samo ako i oni na to pristanu. ne želi ih na taj čin primoravati niti želi da ih drugi na to sile jer, kaže da nakon svakog takvog razgovora ili pojavljivanja majke djeca pokazuju psihološke tegobe

[Kako je] na svjesnom nivou postignut željeni učinak (da on neće pružati otpor viđanju majke i sinova ukoliko i djeca na to pristanu) na nesvjesne procese nisam mogla utjecati ... zbog strukture ličnosti ... stoga smatram da daljnja psihoterapija nema svrhe.”

95. Čini se da je postupak još u tijeku pred Općinskim sudom u Splitu.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske

1. Mjerodavne odredbe

96. Mjerodavne odredbe Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske („Narodne novine” Republike Hrvatske br. 99/99 s naknadnim izmjenama i dopunama) glase kako slijedi:

III. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM REPUBLIKE HRVATSKE – OPĆE ODREDBE

Članak 31. stavci 4. i 5.

„(4) Ustavni sud može sam odrediti tijelo kojem povjerava provedbu svoje odluke, odnosno rješenja.

(5) Ustavni sud može odrediti način provedbe svoje odluke, odnosno rješenja.”

V. ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA

Članak 62.

„(1) Svatko može podnijeti Ustavnom sudu ustavnu tužbu ako smatra da mu je pojedinačnim aktom tijela državne vlasti, tijela jedinice lokalne ili područne (regionalne) samouprave ili pravne osobe s javnim ovlastima, kojim je odlučeno o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela, povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda zajamčena Ustavom, odnosno Ustavom zajamčeno pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu (u daljnjem tekstu: „ustavno pravo”) ...

(2) Ako je zbog povrede ustavnih prava dopušten drugi pravni put, ustavna tužba može se podnijeti tek nakon što je taj pravni put iscrpljen.

(3) U stvarima u kojima je dopušten upravni spor, odnosno revizija u parničnom ili izvanparničnom postupku, pravni put je iscrpljen nakon što je odlučeno i o tim pravnim sredstvima.”

Članak 63. stavak 1.

„Ustavni sud će pokrenuti postupak po ustavnoj tužbi i prije no što je iscrpljen pravni put ... u slučaju kad se osporenim pojedinačnim aktom grubo vrijeđaju ustavna prava, a potpuno je razvidno da bi nepokretanjem ustavnosudskog postupka za podnositelja ustavne tužbe mogle nastati teške i nepopravljive posljedice.”

2. Mjerodavna praksa

97. U predmetu br. U-III-1902/2008 Ustavni sud Republike Hrvatske razmotrio je ustavnu tužbu majke protiv rješenja redovnih sudova kojima se odbija njezin zahtjev za odobravanje prava na susrete i druženja u odnosu na njezina sina koji je bio smješten i živio sa svojom bakom s očeve strane, te koji je odbijao susrete s njom. Niži sudovi temeljili su svoje odluke na mišljenju vještaka psihijataru i psihologa, koji su utvrdili da kontakt između podnositeljice zahtjeva i njezina sin nije bio moguć u tom trenutku radi toga što je dijete kategorički odbijalo vidjeti svoju majku. Međutim, vještaci su također predložili da se ta situacija može savladati ako se dijete podvrgne psihoterapiji.

98. Ustavni sud Republike Hrvatske smatrao je da svaka navodna povreda prava na poštovanje obiteljskog života mora biti ispitana sagledavanjem svih mjerodavnih postupaka u cijelosti, neovisno o vrsti postupka (upravni ili sudski) i vlastima pred kojima su vođeni (bilo da se radi o centrima za socijalnu skrb ili sudovima).

99. Ustavni sud Republike Hrvatske utvrdio je povredu ustavnog prava podnositeljice zahtjeva na poštovanje njezina obiteljskog života te ukinuo pobijane odluke redovnih sudova. Pronašao je nekoliko nedostataka u postupanjima domaćih sudova, poput postupovnog kašnjenja, odbijanja imenovanja posebnog skrbnika djeteta (s obzirom da su njegovi interesi mogli biti u sukobu s interesima njegove bake koja je imala pravo da dijete s njom živi), i nenalaganja dodatnog (odnosno drugog) nalaza i mišljenja koje su preporučili vještaci.

100. Sud je također smatrao da je ukidanje pobijanih odluka stvorilo obvezu tijelima za socijalnu skrb da angažiraju vještake u mjerodavnim područjima i poduzmu sve korake i mjere u okviru njihove zakonske nadležnosti koje su potrebne za pripremu podnositeljice ustavne tužbe i njezinog djeteta na spajanje obitelji. Sud je stoga, u izreci svoje odluke, naložio mjerodavnom centru za socijalnu skrb da poduzme takve korake, s ciljem stvaranja uvjeta za (i osiguravanja učinkovitog kontakta između) majke i njezinog sina.

B. Obiteljski zakon

101. Mjerodavne odredbe Obiteljskog zakona („Narodne novine” br. 163/03, s naknadnim izmjenama i dopunama - dalje u tekstu: Obiteljski zakon), koji je bio na snazi između 22. srpnja 2003. i 1. rujna 2014., glase kako slijedi:

Treći dio

RODITELJI I DJECA

II. PRAVA I DUŽNOSTI U ODNOSIMA RODITELJA I DJECE

1. Djetetova prava i dužnosti

Članak 89.

„...“

(2) Dijete ima pravo na posebnog skrbnika u slučajevima određenim ovim Zakonom.

(3) Posebnog skrbnika imenuje centar za socijalnu skrb za slučajeve kad o povredi djetetovog prava odlučuje drugo tijelo, a sud kad je donošenje odluke o djetetovom pravu u nadležnosti centra za socijalnu skrb.

(4) Poseban skrbnik dužan je podnijeti izvješće o zastupanju djeteta na zahtjev i u roku kojeg određuje tijelo koje ga je imenovalo.

(5) U postupcima u kojima se odlučuje o nekom djetetovom pravu ili interesu, dijete ima pravo na prikladan način saznati važne okolnosti slučaja, dobiti savjet i izraziti svoje mišljenje te biti obaviješteno o mogućim posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Mišljenje se uzima u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelosti.”

3. Mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta

Članak 109.

„Centar za socijalnu skrb upozorit će roditelje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta i pomoći im da te pogreške i propuste uklone, a može ih uputiti u savjetovalište ili školu za roditelje.”

Članak 110.

„(1) Centar za socijalnu skrb odredit će nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi kad su pogreške i propusti u skrbi o djetetu viševrsni ili učestali ili kad je roditeljima potrebna posebna pomoć u odgoju djeteta.

...“

(3) Program nadzora može sadržavati upućivanje djeteta u dom za djecu u poludnevni ili dnevni smještaj, upućivanje roditelja i djeteta u zdravstvene i druge ustanove radi liječenja i druge stručne pomoći.

(4) Nadzor se određuje u najkraćem trajanju od šest mjeseci. ...”

Peti dio**SKRBNIŠTVO****III. SKRBNIŠTVO ZA POSEBNE SLUČAJEVE (POSEBAN SKRBNIK)****Članak 167.**

„Radi zaštite pojedinih osobnih i imovinskih prava i interesa centar za socijalnu skrb imenovat će posebnog skrbnika:

...

6. i u drugim slučajevima kad su interesi djeteta i roditelja u suprotnosti.”

Osmi dio**POSTUPAK PRED SUDOM****I. ZAJEDNIČKE ODREDBE****Članak 263.**

„(1) Odredbama ovog dijela Zakona određuju se pravila prema kojima sudovi postupaju kad u posebnim parničnim postupcima, izvanparničnim postupcima i posebnim postupcima ovrhe i osiguranja, odlučuju u bračnim, obiteljskim i drugim stvarima koje se uređuju ovim Zakonom.

(2) Postupci iz stavka 1. ovoga članka su hitni.”

Članak 266.

„O žalbi protiv odluke donesene u prvostupanjskom postupku u predmetima iz članka 263. stavka 1. ovoga Zakona, sud drugog stupnja dužan je odluku donijeti i otpremiti je u roku od šezdeset dana od dana primitka žalbe. ”

102. Članak 353. u vezi s člancima 341. i 343.-347. regulirao je ovrhu radi ostvarivanja susreta i druženja. Članak 344. navodio je da će u tijeku ovršnog postupka sud nastojati u najvećoj mogućoj mjeri zaštititi dijete.

103. Članak 345. stavak 1. propisivao je da sud, nakon što ocijeni sve okolnosti slučaja, može odrediti ovrhu oduzimanjem djeteta ili izricanjem i provođenjem novčanih ili zatvorskih kazni protiv osobe koja protivno nalogu suda odbija predati dijete ili poduzima radnje s ciljem njegova skrivanja ili onemogućivanja provođenja te sudske odluke. Stavak 3. istoga članka navodio je da ako se svrha ovrhe nije mogla postići jednim od sredstava, sud je mogao odrediti drugo sredstvo ovrhe iz stavka 1.

104. Članak 346. propisivao je da u prijedlogu za ovrhu nije moralo biti označeno sredstvo ovrhe, a ako je bilo naznačeno, sud nije bio vezan tim sredstvom.

105. Članak 347. stavak 5. propisivao je da je sud morao obavijestiti roditelja kojem je odobreno pravo na susrete i druženja o vremenu i mjestu poduzimanja ovršnih radnji i da je mogao pozvati predstavnike centra za socijalnu skrb da budu nazočni ovrsi.

C. Kazneni zakon

106. Mjerodavna odredba Kaznenog zakona („Narodne novine” br. 125/11 s naknadnim izmjenama i dopunama) koji je bio na snazi od 1. siječnja 2013. godine glasi kako slijedi:

GLAVA OSAMNAESTA (XVII)

KAZNENA DJELA PROTIV BRAKA, OBITELJI I DJECE

Neprovođenje odluke za zaštitu dobrobiti djeteta

Članak 173.

„Tko ne provodi, spriječi ili onemogućí provođenje odluke za zaštitu dobrobiti djeteta koju je odredio sud, centar za socijalnu skrb ili državno tijelo, kaznit će se kaznom zatvora do jedne godine.”

PRAVO

I. SPOSOBNOST PODNOSITELJICE ZAHTJEVA DA DJELUJE U IME SVOJE DJECE

A. Tvrđnje stranaka

107. Vlada je tvrdila da se ovaj predmet odnosi na neizvršavanje prava na susrete i druženja, a ne na spor oko toga s kojim će roditeljem dijete živjeti. Nadalje se pozvala na sudsku praksu Suda (vidi predmete *Sahin protiv Njemačke* (odl.), br. 30943/96, 12. prosinca 2000., i *Eberhard i M. protiv Slovenije*, br. 8673/05 i 9733/05, odlomak 88., 1. prosinca 2009.), na temelju koje u takvim predmetima roditelj kojem djeca nisu povjerena na čuvanje i odgoj ne bi mogao podnijeti zahtjev u ime svoje djece. Zbog toga, i s obzirom da su djeca I.B.-u, a ne podnositeljici zahtjeva, povjerena na čuvanje i odgoj presudom Općinskog suda u Splitu od 7. travnja 2011. godine (vidi prethodni odlomak 50.), Vlada je tvrdila da podnositeljica zahtjeva nije imala pravo podnijeti zahtjev u ime djece.

108. Podnositeljica zahtjeva odgovorila je da je bila sposobna djelovati u ime djece zbog toga što:

- su još uvijek bili maloljetni i stoga ne mogu štititi svoja prava i interese sami;
- nedostatak susreta i druženja između roditelja i djeteta bilo je povreda ne samo prava roditelja, nego i (i vrlo često prvenstveno) djetetovih prava; i
- njihov otac i vlasti nisu zaštitili pravo djece na susrete i druženja s njom, njihovom majkom.

B. Ocjena Suda

109. Ovaj se predmet zaista ne tiče merituma odluka o povjeravanju djece na čuvanje i odgoj. Umjesto toga, odnosi se na spor između oca, kojem su djeca povjerena na čuvanje i odgoj (vidi prethodni odlomak 50.) i podnositeljice zahtjeva, njihove biološke majke, o (izvršenju) njezinih prava na susrete i druženja. Kao što potvrđuje sudska praksa Suda (vidi naprijed citirani predmet *Sahin*; predmete *Siebert protiv Njemačke* (odl.), br. 59008/00, 9. lipnja 2005.; i *Eberhard i M.*, loc. cit.):

„... [T]akvi sukobi koji se tiču roditeljskog prava, osim prava na čuvanje i odgoj djeteta, ne suprotstavljaju roditelje i državu glede pitanja lišenja prava na čuvanje i odgoj djeteta, pri čemu se ne može smatrati da država kao nositelj prava na čuvanje i odgoj djeteta osigurava prava djece iz Konvencije. U predmetima koji proizlaze iz sporova između roditelja, roditelj kojemu je dijete povjereno na čuvanje i odgoj je taj kojemu je povjerena zaštita interesa djeteta. U tim situacijama, položaj biološkog roditelja ne može se smatrati dovoljnim temeljem za podnošenje zahtjeva i u ime djeteta.”

Posljedično, podnositeljica zahtjeva nema sposobnost djelovati u ime svojih sinova (vidi naprijed citirani predmet *Eberhard i M.*, odlomci 89.-90.).

110. Slijedom navedenog proizlazi, u dijelu u kojem je ovaj zahtjev podnesen u ime djece podnositeljice zahtjeva, da je nespojiv *ratione personae* s odredbama Konvencije u smislu njezinog članka 35. stavka 3., te da ga se mora odbaciti temeljem njezinog članka 35. stavka 4. (vidi, *mutatis mutandis*, predmet *Kruškić protiv Hrvatske* (odl.), br. 10140/13, 25. studenoga 2014.).

A. NAVODNE POVREDE ČLANAKA 8. I 13. KONVENCIJE

111. Podnositeljica zahtjeva prigovorila je da su, neosiguravanjem redovnih susreta i druženja s njezinim sinovima, što je bilo potrebno za održavanje obiteljske veze između njih, domaća tijela povrijedila svoje pozitivne obveze i time povrijedila njezino pravo na poštovanje njezinog obiteljskog života zajamčenog člankom 8. Konvencije. Također je prigovorila temeljem članka 13. Konvencije kako nije imala učinkovito pravno sredstvo kojim bi prigovorila toj povredi. Mjerodavni dio tih članaka glasi kako slijedi:

Članak 8.

Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga ... obiteljskog života ...

Članak 13.**Pravo na djelotvoran pravni lijek**

Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom čak i u slučaju kad su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.”

112. Vlada je osporila te tvrdnje.

113. Sud, kao gospodar pravne karakterizacije činjenica predmeta, i uzimajući u obzir sudsku praksu na tu temu (vidi, na primjer, predmet *Mikulić protiv Hrvatske*, br. 53176/99, odlomak 73., ESLJP 2002-I), smatra da se u okolnostima ovog predmeta prigovor na temelju članka 13. Konvencije mora smatrati konzumiranim prigovorom na temelju njezinog članka 8. Predmet stoga treba ispitati samo na temelju potonjeg članka.

A. Dopuštenost

114. Vlada je osporila dopuštenost ovog prigovora tvrdeći da podnositeljica zahtjeva nije iscrpila domaća pravna sredstva i da nije poštovala šestomjesečno pravilo.

*1. Iscrpljenje domaćih pravnih sredstava***(a) Tvrdnje stranaka***(i) Vlada*

115. Vlada je najprije tvrdila da podnositeljica zahtjeva nije iscrpila domaća pravna sredstva.

116. Posebice, u prethodno navedenom ovršnom postupku (vidi prethodne odlomke 54.-59.) podnositeljica zahtjeva nije podnijela žalbu protiv rješenja Općinskog suda u Splitu od 28. prosinca 2011. godine kojim je taj sud odbio njezin prijedlog za ovrhu (vidi prethodne odlomke 54. i 59.). Na taj način se način također odrekla prava na podnošenje ustavne tužbe u tom postupku (vidi članak 62. stavak 2. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske u prethodnom odlomku 96.).

117. Vlada je nadalje navela da u prvom postupku koji se odnosio na novi rasporedi susreta i druženja (vidi prethodne odlomke 60.-75.) podnositeljica zahtjeva nije:

- podnijela ustavnu tužbu protiv rješenja Županijskog suda u Splitu od 10. siječnja 2013. godine (vidi prethodni odlomak 72.) kojim je taj sud odbio njezinu žalbu i potvrdio rješenje Općinskog suda u Splitu od 6. kolovoza 2012. godine (vidi prethodni odlomak 69.), niti je
- podnijela prijedlog za ovrhu potonje odluke.

118. Vlada je također naglasila kako podnositeljica zahtjeva nije podnijela ustavnu tužbu protiv nijedne odluke u postupcima kojima prigovara.

119. U odgovoru na tvrdnje podnositeljice zahtjeva da nije ustrajala u ovršnom postupku niti pokretala nove postupke jer bi korištenje prisilnih mjera ili izricanje novčanih kazni bilo neprimjereno u danim okolnostima (vidi odlomke 121.-122. u nastavku), Vlada je tvrdila da su u tom postupku mogle biti poduzete i neprisilne mjere kako bi se savladao otpor njezinih sinova da se sastaju s njom. Međutim, ona nikada nije zatražila da se takve mjere provedu u ovršnom postupku koji je pokrenula, niti je navela koje to mjere nisu bile poduzete, a trebale su biti poduzete. Takve su se mjere također mogle provesti da je podnositeljica zahtjeva pokrenula ovršni postupak radi izvršenja odluke od 6. kolovoza 2012. godine kojom je utvrđen novi raspored susreta i druženja (vidi prethodni odlomak 69.). No, ona nikada nije pokrenula takav postupak. Iz tih razloga Vlada smatra da se tvrdnje podnositeljice zahtjeva u vezi navodne neučinkovitosti ovršnog postupka ne mogu prihvatiti.

120. Što se tiče tvrdnje podnositeljice zahtjeva da ustavna tužba nije bila učinkovito pravno sredstvo jer nije prigovorila niti jednoj odluci domaćih tijela, nego neizvršavanju njezinog prava na susrete i druženja (vidi odlomak 123. u nastavku), Vlada se pozvala na sudsku praksu Ustavnog suda Republike Hrvatske (vidi prethodne odlomke 97.-100.) na temelju koje su navodna kršenja prava na poštovanje njezinog obiteljskog života zahtijevala ispitivanje svih mjerodavnih postupaka, bez obzira na njihovu prirodu (upravni ili sudski). Ta sudska praksa također je pokazivala da je Ustavni sud Republike Hrvatske vrlo detaljno ispitao prigovore koji se tiču prava na obiteljski život i stavila poseban naglasak na pravo djeteta da ima kontakt s oba roditelja, kao i na pozitivne obveze države da se olakša taj kontakt. Konačno, na temelju članka 31. stavaka 4. i 5. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske taj je sud bio ovlašten imenovati posebno domaće tijelo za izvršavanje njegovih odluka i mogao je naložiti određeni način njihovog provođenja (vidi prethodni odlomak 96.). Stoga, da je podnositeljica zahtjeva podnijela ustavnu tužbu protiv rješenja Županijskog suda u Splitu od 10. siječnja 2013. godine (vidi prethodni odlomak 72.), Ustavni sud Republike Hrvatske bi pregledao sve postupke do tog trenutka i mogao je naložiti, bilo na vlastitu inicijativu ili na njezin zahtjev, posebne mjere koje treba poduzeti s ciljem ponovne uspostave susreta i druženja između podnositeljice zahtjeva i njezinih sinova.

(ii) Podnositeljica zahtjeva

121. Što se tiče prethodno navedenog ovršnog postupka (vidi prethodne odlomke 54.-59.) podnositeljica zahtjeva odgovorila je da je, kada je odbijen njezin prijedlog za ovrhu, protek vremena već imao takve nepopravljive posljedice na odnose između nje i njezinih sinova, da bi

inzistiranje na ovrši presude od 7. travnja 2011. godine bilo kontraproduktivno, iluzorno i da ne bi bilo u najboljem interesu njezine djece. U to je vrijeme bila potrebna puno suptilnija mjera od mjere izricanja novčanih kazni I.B. ili oduzimanja djece silom. To je razlog zašto žalba protiv rješenja od 28. prosinca 2011. godine (vidi prethodni odlomak 59.) nije predstavljala učinkovito pravno sredstvo koje treba najprije iscrpiti.

122. Iz istih razloga, podnošenje prijedloga za ovrhu rješenja od 6. kolovoza 2012. godine kojom je definiran novi raspored susreta i druženja (vidi prethodni odlomak 69.) također nije bio djelotvorno pravno sredstvo.

123. Što se tiče ustavne tužbe, podnositeljica zahtjeva objasnila je da se takva tužba mogla podnijeti samo u odnosu na odluku koju su donijela javna ili državna tijela (na temelju članka 62. stavka 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu – vidi prethodni odlomak 96.) i da u njezinom predmetu njezino pravo na poštovanje njezinog obiteljskog života nije bilo povrijeđeno takvom odlukom. Umjesto toga, ona je prigovorila kako nije mogla ostvarivati susrete i druženja sa svojom djecom više od tri godine, unatoč sudskim odlukama kojima joj se odobrava pravo na susrete i druženja. Takva situacija rezultat je neuspjeha domaćih tijela da ispune svoju pozitivnu obvezu da poduzmu sve potrebne korake kako bi se olakšali takvi susreti i druženja. Stoga je povreda koja je predmet prigovora predstavljala trajno stanje u pogledu kojeg nije bilo dostupnih domaćih pravnih sredstava.

(b) Ocjena Suda

124. Sud ponavlja da o pitanju jesu li iscrpljena domaća pravna sredstva redovno odlučuje pozivom na datum kad je zahtjev podnesen Sudu (vidi predmet *Baumann protiv Francuske*, br. 33592/96, odlomak 47., ESLJP 2001-V (izvadci)). Nadalje primjećuje da su u razdoblju prije nego što je podnositeljica podnijela zahtjev Sudu, 22. svibnja 2013. godine (vidi prethodni odlomak 1.), domaća tijela sudbene vlasti i tijela za socijalnu skrb smatrala da je njezino pravo na susrete i druženja ostalo neizvršeno zbog snažnog protivljenja djece da se sastaju s njom, a ne zato što je otac djece, I.B., ometao ostvarivanje tog prava (vidi, posebice, odlomak 59., ali i prethodne odlomke 58., 64. i 67.). Zbog toga Sud smatra da se metode ovrhe dostupne u mjerodavno vrijeme temeljem hrvatskog prava (novčane kazne, zatvor i fizičkog oduzimanje djece, vidi članak 345. Obiteljskog zakona, citiran u prethodnom odlomku 103.) - sve usmjerene protiv odrasle osobe koja ometa ovrhu susreta i druženja - ne bi smatrale učinkovitim u takvoj situaciji. Sud stoga ne može prihvatiti Vladinu tvrdnju da podnositeljica zahtjeva nije iscrpila domaća pravna sredstva zbog toga što nije podnijela žalbu protiv rješenja od 28. prosinca 2011. godine, te da nije podnijela ni prijedlog za ovrhu rješenja od 6. kolovoza 2012. godine, potvrđenog rješenjem od 10. siječnja 2013. godine, u prvom postupku glede rasporeda susreta i druženja (vidi prethodne odlomke 115.-117.).

125. U razdoblju od otprilike dvije godine nakon što je podnositeljica zahtjeva podnijela svoj zahtjev Sudu, odnosno sve dok sudski vještaci nisu dostavili svoj nalaz i mišljenje od 10. lipnja 2015. godine (vidi prethodni odlomak 88.), domaća tijela ostala su pri svojem stajalištu da otac nije ometao ostvarivanje prava podnositeljice zahtjeva na susrete i druženja (vidi prethodni odlomak 86.). Čak i nakon što su ti vještaci ustanovili da je ponašanje djece bilo posljedica negativnog stava njihova oca prema podnositeljici zahtjeva, domaća tijela nisu pribjegli niti jednoj od prethodno navedenih metoda ovrhe, već su uputila oca na psihoterapiju (vidi prethodni odlomak 90.). Podnositeljica zahtjeva je, sa svoje strane, u tom trenutku pribjegli vjerojatno najsnažnijem mogućem pravnom sredstvu u danim okolnostima i zatražila da se otac djece liši roditeljske skrbi (vidi prethodni odlomak 90.).

126. Što se tiče Vladine tvrdnje da je podnositeljica zahtjeva trebala podnijeti ustavnu tužbu temeljem članka 62. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu (vidi prethodne odlomke 117.-118.), Sud, imajući u vidu svoju sudsku praksu (vidi, na primjer, predmete *Oliari i drugi protiv Italije*, br. 18766/11 i 36030/11, odlomci 94.-95., 21. srpnja 2015., i *Iordache protiv Rumunjske*, br. 6817/02, odlomci 57.-67., 14. listopada 2008.), smatra da se povreda koja je predmet prigovora zaista odnosi na trajno stanje, a ne na konkretnu odluku domaćih tijela. S obzirom da bi u takvim okolnostima jedino učinkovito pravno sredstvo bilo ono koje može riješiti trajno stanje, dok se ustavna tužba na temelju članka 62. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu može podnijeti samo protiv odluke (vidi prethodni odlomak 96.), Sud smatra da podnositeljica zahtjeva nije morala pribjeći tom pravnom sredstvu.

127. Vladin prigovor o neiscrpljenju domaćih pravnih sredstava mora se stoga odbiti.

2. Poštovanje pravila o šest mjeseci

(a) Tvrdnje stranaka

128. Vlada je također istaknula da je prethodno navedeni postupak radi razvoda braka i povjeravanja djece na čuvanje i odgoj završio 7. travnja 2011. godine (vidi prethodne odlomke 22.-51.), a ovršni postupak koji je uslijedio završio je 28. prosinca 2011. godine (vidi prethodne odlomke 51.-59.), dok je zahtjev podnesen 22. svibnja 2013. godine (vidi prethodni odlomak 1.) - to jest više od šest mjeseci kasnije. Vlada je stoga pozvala Sud da zahtjev proglasi nedopuštenim zbog nepoštovanja pravila o šest mjeseci u onoj mjeri u kojoj se odnosio na ta dva postupka.

129. Podnositeljica zahtjeva uputila je na svoju naprijed navedenu tvrdnju da je povreda koja je predmet prigovora predstavljala trajno stanje protiv kojeg niti jedno pravno sredstvo nije bilo dostupno (vidi odlomak prethodni 123.). Time je pravilo o šest mjeseci postalo neprimjenjivo.

(b) Ocjena Suda

130. Sud upućuje na svoja prethodna utvrđenja (vidi prethodne odlomke 124.-127.) da se povreda koja je predmet prigovora odnosi na trajno stanje te da niti jedno pravno sredstvo na koje se Vlada poziva nije moglo ispraviti to stanje, koje još uvijek traje. U takvim okolnostima pravilo o šest mjeseci stoga nije moglo ni početi teći, a kamoli isteći.

131. Vladin prigovor glede nepoštovanja pravila o šest mjeseci stoga se mora odbiti.

3. Zaključak

132. Sud nadalje primjećuje da zahtjev nije očito neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. točke a. Konvencije. Također primjećuje da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost**1. Tvrdnje stranaka****(a) Podnositeljica zahtjeva**

133. Podnositeljica zahtjeva ponovila je svoju tvrdnju da domaća tijela nisu ispunila svoju pozitivnu obvezu poduzimanja svih potrebnih koraka kako bi se održala obiteljska veza između nje i njezine djece, s kojom nije imala nikakve smislene kontakte od ljeta 2010. godine. Konkretnije, tijela za socijalnu skrb nisu učinila ništa da pripreme podnositeljicu zahtjeva i djecu na susrete između podnositeljice zahtjeva i djece ili da uvjere I.B. da surađuje; niti su na neki drugi način ponudili bilo kakvu psihološku i drugu potporu bilo kojem članu obitelji. Podnositeljica zahtjeva dodala je kako Vlada u svojem očitovanju nije navela što je točno bilo učinjeno da se njezinim sinovima pomogne da savladaju svoj otpor prema njoj, što je svakako bio znak ozbiljnog psihološkog poremećaja. Vladino očitovanje bilo je vrlo detaljno i pozivalo se na razna izvješća, mišljenja stručnjaka i zapisnike koji ukazuju na to da je situacija bila kritična i da djeca nisu htjela vidjeti svoju majku, ali u njemu se nije nalazilo ništa o mjerama usmjerenim na rješavanje tog problema.

(b) Vlada

134. Vlada je tvrdila daje nemogućnost podnositeljice zahtjeva da redovno viđa svoju djecu bila rezultat njihovog snažnog, aktivnog i kontinuiranog otpora, te još uvijek teškog i konfliktnog odnosa između nje i bivšeg supruga. U tim okolnostima, terapija i savjetovanja koja su djeca primala bila su jedini primjeren način rješavanja situacije bez da se naruši njihovo emocionalno i mentalno zdravlje. Psihijatri i psiholozi koji su liječili djecu složili su se da bi primjena sile ili pritiska bila traumatična za

djecu i da bi mogla ostaviti neizbrisiv trag. Stoga pribjegavanje prisilnim mjerama nije bilo preporučljivo i nije bilo u skladu s najboljim interesom djece. U takvoj situaciji sukoba između prava i interesa podnositeljice zahtjeva, kao majke, i njezine djece, bilo je potrebno dati prioritet interesima djece i zaštititi njihovo emocionalno i mentalno zdravlje koliko je god moguće.

135. Vlada je nadalje tvrdila da nema naznaka da su postupanja ili propusti tijela državne vlasti doveli do ili pridonijeli razvoju otpora djece prema podnositeljici zahtjeva. Naprotiv, država je poduzela i još uvijek poduzima sve odgovarajuće i razumno moguće mjere za uspostavljanje redovitih susreta i druženja između podnositeljice zahtjeva i njezine djece i za rješavanje teške obiteljske situacije. Vlada stoga nije mogla prihvatiti tvrdnju podnositeljice zahtjeva kako tijela za socijalnu skrb nisu učinila ništa kako bi nju i djecu pripremila za susrete (vidi prethodni odlomak 133.). Prema mišljenju Vlade, iznošenjem takve tvrdnje podnositeljica zahtjeva zanemarila je činjenicu da su djeca bila pod stalnim stručnim nadzorom i ignorirala je opsežne koordinirane multidisciplinarnе napore poduzete od strane raznih domaćih tijela s ciljem poboljšanja situacije i ponovne uspostave redovnog kontakta između nje i djece. Vlada je posebice istaknula da:

- su od kolovoza 2010. godine, kada su uočene prve naznake mogućih problema u odnosu djece s njihovom majkom, djeca odlazila na stalno psihijatrijsko i psihološko liječenje i savjetovanje upravo zato da bi savladali svoj otpor prema podnositeljici zahtjeva i da bi ih se pripremila za susrete s njom (vidi prethodne odlomke 37., 43., 45., 57., 63., 68., 70., 79. i 85.);

- osim stručnog tima Centra za socijalnu skrb Split, voditeljica nadzora, koja je bila i psiholog i pedagog, nadzirala je obitelj i kontinuirano radila s djecom od lipnja 2011. godine posjećujući ih u njihovu domu najmanje dva puta mjesečno i kontaktirajući s njima telefonski (vidi prethodne odlomke 52.-53.);

- su djelatnici škole koju su djeca pohađala i njihov liječnik opće prakse bili svjesni situacije, bili upućeni na primjereno djelovanje, i zamoljeni da obrate posebnu pozornost na njih i ponude im pomoć u slučaju potrebe, kao i da upozore nadležna tijela o mogućim problemima.

136. Pritom su se domaća tijela u potpunosti pridržavala preporuka vještaka i postupala u najboljem interesu djece i s ciljem osiguranja njihove emocionalne i psihološke dobrobiti.

137. Osim navedenog, putem suradnje s Centrima za socijalnu skrb Split i Ivanić-Grad, kao i sa liječnicima, psiholozima i školom koju su djeca pohađala, podnositeljica zahtjeva bila je redovito obavještavana o školskim rezultatima djece, zdravlju i ponašanju, te je na taj način barem bila u mogućnosti sudjelovati u njihovim životima u mjeri u kojoj je to bilo moguće u danim okolnostima.

138. Vlada je naglasila da će se sve te mjere (vidi prethodni odlomak 135.) nastaviti provoditi i prilagođavati će se situaciji i stanju djece.

139. Vlada je nadalje istaknula da je podnositeljica zahtjeva pristala da djeca provedu ljetne praznike 2010. godine u S. sa svojim ocem (vidi prethodni odlomak 31.) i da im je pomogla da se pripreme za taj boravak. Međutim, tijekom toga boravka podnositeljica zahtjeva ih nije posjetila niti jednom, iako joj je privremena mjera od 18. lipnja 2010. dala pravo da to učini (vidi prethodne odlomke 30. i 35.). Ako nije imala dovoljno sredstava da plati putovanje ili ako ju je vlastito psihološko stanje sprječavalo da posjećuje djecu u kući I.B. (vidi prethodni odlomak 31.), Vlada tvrdi da je mogla zatražiti pomoć od Centra za socijalnu skrb Split koji joj je mogao ponuditi financijsku pomoć, psihološku podršku i/ili osigurati nazočnost članova svojeg osoblja tijekom sastanaka.

140. Osim toga, zakazani boravak djece s njihovim ocem u S. bio je relativno kratak (srpanj i kolovoz 2010. godine) i nije bilo nikakvih naznaka da je I.B. negativno utjecao na njih. Već u kolovozu 2010. godine djeca su počela odlaziti na psihoterapiju kod dr. J.Š., koja je istaknula da su tijekom njihova boravka u S. djeca razvila otpor prema povratku u I., a ne prema majci (vidi prethodne odlomke 37. i 43.). Drugim riječima, imali su problem s mjestom boravka, a ne s roditeljem s kojim će živjeti (vidi prethodni odlomak 43.). Prema mišljenju Vlade, stalno inzistiranje podnositeljice zahtjeva da djeca dođu u I. pogoršalo je situaciju i izložilo djecu dodatnim pritiscima u ionako emocionalno teškoj situaciji.

141. S obzirom na navedeno, Vladi nije bilo jasno koje je dodatne mjere država mogla ili trebala poduzeti. Stoga je tvrdila da su odgovarajuća domaća tijela poduzela sve razumne i moguće mjere da se ponovno uspostavi i poboljša kontakt između podnositeljice zahtjeva i njezine djece, te je u skladu s tim pozvala Sud da utvrdi kako nije došlo do povrede njezinog prava na obiteljski život.

2. Ocjena Suda

142. Sud primjećuje da se ovaj predmet tiče neizvršenja sudskih odluka kojima je podnositeljici zahtjeva odobreno pravo na susrete i druženja. Kao rezultat toga, ona nije mogla vidati svoju djecu ili uspostaviti redovit i smislen kontakt s njima. Mjerodavna načela koja se odnose na pozitivnu obvezu države temeljem članka 8. Konvencije u predmetima koji se tiču ovrhe radi ostvarivanja prava na susret i druženja sažeta su u predmetu *Ribić protiv Hrvatske* (vidi predmet *Ribić protiv Hrvatske*, br. 27148/12, odlomci 88.-89. i 92.-95., 2. travnja 2015. i predmete citirane u njemu). Stoga se u ovome predmetu zadaća Suda sastoji od ispitivanja jesu li domaća tijela poduzela sve potrebne korake koji su se razumno mogli tražiti u konkretnim okolnostima kako bi se olakšao kontakt između podnositeljice zahtjeva i njezine djece nakon što se razvela od supruga. Prikladnost neke mjere treba prosuđivati prema brzini njezine primjene s obzirom da protek vremena

može imati nepopravljive posljedice za odnose između podnositeljice zahtjeva i njezine djece i može rezultirati *de facto* odlučivanjem o predmetu (ibid., odlomci 93.-94.).

143. Nadalje, s obzirom da je Vladina glavna tvrdnja da je nemogućnost podnositeljice zahtjeva da redovno viđa svoju djecu bila posljedica snažnog i kontinuiranog otpora djece (vidi prethodni odlomak 134.), Sud smatra kako je važno ponoviti da iako sudska praksa zahtijeva da se uzmu u obzir stajališta djece, ta stajališta nisu nužno nepromjenljiva i njihovi prigovori, kojima se mora dati odgovarajuća težina, nisu nužno dovoljni da nadjačaju interese roditelja, osobito u pogledu redovnog kontaktiranja s njihovim djetetom (vidi, *mutatis mutandis*, predmet *Raw i drugi protiv Francuske*, br. 10131/11, odlomak 94., 7. ožujka 2013.). Pravo djeteta da izrazi svoja vlastita stajališta ne bi trebalo tumačiti na način da djeci ustvari daje bezuvjetno pravo veta, bez uzimanja u obzir bilo kojih drugih čimbenika i bez provođenja ispitivanja radi utvrđivanja njihovih najboljih interesa (vidi predmet *C. protiv Finske*, br. 18249/02, odlomci 57.-59., 9. svibnja 2006.); ti interesi obično nalažu da se djetetove veze s obitelji moraju održavati, osim u slučajevima u kojima bi to štetilo zdravlju i razvoju djeteta (vidi, na primjer, predmet *Neulinger i Shuruk protiv Švicarske* [VV], br. 41615/07, odlomak 136., ESLJP 2010). Štoviše, ako bi sud temeljio odluku na stajalištima djece koja očigledno ne mogu formirati i artikulirati mišljenje o svojim željama - na primjer, zbog sukoba lojalnosti i/ili njihove izloženosti otuđujućem ponašanju jednog od roditelja - takva odluka može biti protivna članku 8. Konvencije (vidi predmet *Laylle protiv Njemačke*, br. 26376/95, odluka Komisije od 4. rujna 1996., nije uključena u izvješća).

144. Uzajamno uživanje roditelja i djeteta u međusobnom društvu temeljni je element „obiteljskog života” (vidi, na primjer, predmet *K. i T. protiv Finske* [VV], br. 25702/94, odlomak 151., ESLJP 2001-VII). Stoga, ograničenja prava na susrete i druženja zahtijevaju stroži nadzor od ograničenja drugih roditeljskih prava (vidi naprijed citirani predmet *K. i T. protiv Finske*, odlomak 155.). Sud stoga smatra da u predmetima poput ovoga, u kojem se djeca opiru kontaktu s jednim roditeljem, članak 8. Konvencije zahtijeva od država da pokušaju utvrditi uzroke takvog otpora i da ih odgovarajuće riješe. Radi se o obvezi sredstva, a ne o obvezi rezultata i može zahtijevati pripreme mjere ili uspostavljanje kontakta u fazama (vidi predmet *Ribić*, odlomak 94.). Važan je faktor uvijek i suradnja te razumijevanje svih uključenih strana (ibid., loc.cit.). Međutim, budući da vlasti moraju učiniti sve kako bi olakšale takvu suradnju, manjak te suradnje nije okolnost koja sama po sebi može osloboditi vlasti od ispunjavanja njihovih pozitivnih obveza na temelju članka 8. (vidi prethodni odlomak i predmet *Ribić*, odlomci 94.-95.). Umjesto toga, zahtijeva od vlasti da provedu mjere za pomirenje sukobljenih interesa, prvenstveno imajući na umu najbolje interese djeteta (vidi predmet *Ribić*, odlomak 94.). Tek nakon

što su iscrpljene takve mjere može se smatrati da su domaća tijela ispunila svoje pozivne obveze na temelju članka 8. Konvencije.

(a) Kašnjenje s odlučivanjem o žalbi podnositeljice zahtjeva protiv privremene mjere o određivanju rasporeda susreta i druženja tijekom ljetnih praznika 2010. godine i neosvrtnje na njezine tvrdnje

145. S tim u vezi Sud najprije primjećuje da su se djeca počela udaljavati od majke u srpnju i kolovozu 2010. godine, to jest, za vrijeme ljetnih praznika koje su proveli sa svojim ocem. U tom razdoblju podnositeljica zahtjeva nije nijednom otišla vidjeti djecu zbog toga što je u rješenju Općinskog suda u Splitu od 18. lipnja 2010. o privremenoj mjeri bilo navedeno da se susreti i druženja moraju odvijati u domu I.B. To je za podnositeljicu zahtjeva bilo neprihvatljivo iz psiholoških razloga i skupo, jer je značilo da mora putovati u S. (vidi prethodni odlomak 31.). Ona je smatrala takve rasporede susreta i druženja nezgodnim, a time i neprihvatljivim i podnijela je žalbu protiv tog dijela rješenja (vidi prethodni odlomak 31.). Sud smatra očitim da se, kako bi imala ikakav učinak, o njezinoj žalbi moralo hitno odlučiti. Ipak, Županijski sud u Splitu donio je odluku o žalbi podnositeljice zahtjeva tek 20. svibnja 2011. godine, gotovo jedanaest mjeseci nakon završetka razdoblja obuhvaćenog prvostupanjskim rješenjem (vidi prethodni odlomke 32.). Taj sud stoga nije uspio prepoznati hitnost situacije te je čak ignorirao domaće pravo koje propisuje da je sudski postupak u vezi s obiteljskim stvarima hitan, te da se o žalbama u tim postupcima odluka morala donijeti u roku od šezdeset dana (vidi članke 263. i 266. Obiteljskog zakona, citirane u prethodnom odlomku 101.). Drugim riječima, dopustio je da protek vremena riješi to pitanje.

146. Štoviše, prilikom odbijanja žalbe podnositeljice zahtjeva Županijski sud u Splitu u potpunosti je zanemario njezinu tvrdnju o nepraktičnosti rasporeda susreta i druženja, iako je ta tvrdnja bila jasna, izričita i relevantna u smislu članka 8. Konvencije (usporedi, na primjer, s predmetom *Gluhaković protiv Hrvatske*, br. 21188/09, odlomci 64.-69., 12. travnja 2011.) i stoga je na nju trebalo odgovoriti.

147. Vlada tvrdi da bi poteškoće podnositeljice zahtjeva u održavanju kontakta s djecom u tom razdoblju bile ublažena da je zatražila pomoć Centra za socijalnu skrb Split, koji je mogao, *inter alia*, organizirati susrete između njih na način koji bi joj bio prihvatljiviji (vidi prethodni odlomak 139.). Međutim, Sud smatra da je teško prihvatiti tu tvrdnju s obzirom da bi različito ugovaranje susreta od strane tijela za socijalnu skrb bilo protivno rasporedima susreta i druženja utvrđenim od strane Općinskog suda u Splitu u njegovom rješenju od 18. lipnja 2010. godine (vidi prethodni odlomak 30.).

(b) Propust da se privremeno regulira povjeravanje djece na čuvanje i odgoj, te susreti i druženja u postupku radi razvoda braka i povjeravanja djece

148. Sud nadalje primjećuje da, osim privremene mjere od 18. lipnja 2010. godine, koja se primjenjivala samo na ljetne praznike 2010. godine, domaći sudovi nisu privremeno regulirali povjeravanje djece na čuvanje i odgoj niti susrete i druženja s djecom u postupku radi razvoda i povjeravanja djece (vidi prethodne odlomke 22.-51.). Iako je točno da je ovo pitanje razmatrano tijekom usporednog postupka radi reguliranja prava I.B. na susrete i druženja, taj postupak završio je bez obvezujuće odluke 16. travnja 2010. godine (to jest godinu dana prije razvoda), a postupak radi povjeravanja djece završen je 7. travnja 2011. (vidi prethodne odlomke 21. i 50.-51.).

149. Iz tog razloga, rješenje o ovrsi od 13. rujna 2010. godine, kojim je I.B. naloženo da preda djecu podnositeljici zahtjeva nakon ljetnih praznika, nije se moglo izvršiti (vidi prethodni odlomak 40.). Prema mišljenju tijela za socijalnu skrb i sudskih vještaka, vraćanje djece njihovoj majci bilo bi primjereno u to vrijeme (vidi prethodne odlomke 39. i 41.).

(c) Kašnjenje u nalaganju vještačenja djece u pogledu uzroka njihovog otpora susretima i druženjima s podnositeljicom zahtjeva

150. Kako je već prije navedeno (vidi prethodni odlomak 145.), djeca su počela pokazivati znakove otpora prema majci tijekom njihova boravka s ocem na ljeto 2010. godine. Međutim, domaća tijela odlučila su pribaviti mišljenje sudskih vještaka u vezi uzroka dječjeg otpora tek 11. studenoga 2013. godine i na kraju su ga dobila tek 10. lipnja 2015. godine (vidi prethodne odlomke 80. i 88.). Drugim riječima, domaćim tijelima trebalo je gotovo pet godina da dobiju autoritativno mišljenje koje im je bilo potrebno za donošenje informirane odluke o tome koje mjere poduzeti kako bi se riješilo odbijanje djece da se sastanu s podnositeljicom zahtjeva.

(d) Kašnjenje s upućivanjem djece na liječenje i s određivanjem nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi

151. Sud također primjećuje da su se vlasti uključile u liječenje djece tek u travnju 2012. godine, kada je voditeljica nadzora preporučila njihovom ocu da dječake odvođa u polikliniku u Splitu (vidi prethodni odlomak 63.), iako je potreba da djeca odu na liječenje kako bi savladala emocionalne poteškoće uzrokovane razvodom njihovih roditelja bila prepoznata od strane mjerodavnih stručnjaka već u srpnju i listopadu 2009. godine (vidi prethodne odlomke 15. i 18.). Štoviše, činjenično stanje predmeta upućuje na to da razna liječenja kojima su djeca bila podvrgnuta tijekom godina nisu, većim dijelom, bila redovito nadzirana, usmjeravana i koordinirana od strane tijela za socijalnu skrb ili tijela sudbene vlasti.

152. Sud također primjećuje da su u njihovom zajedničkom nalazu i mišljenju od 10. svibnja 2010. godine sudski vještaci iz područja psihologije

i psihijatrije preporučili da se odredi, kao mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi (vidi prethodni odlomak 27.). Međutim, Centar za socijalnu skrb Split odredio je tu mjeru tek 30. svibnja 2011. (vidi prethodni odlomak 52.), to jest više od godinu dana nakon preporuke vještaka i osam mjeseci nakon što su se djeca počela opirati kontaktima s majkom (vidi prethodne odlomke 35. i 37.). Nadalje, iako je domaće pravo dopuštalo takvu mogućnost (vidi članak 110. Obiteljskog zakona, citiran u prethodnom odlomku 101.), izrečene mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta nikada nisu uključivale upućivanje djece na redovno liječenje, čime bi to liječenje postalo obvezno i vlasti bi ga bile obvezne nadzirati.

(e) Zaključak

153. Prethodno identificirana kašnjenja i nedostaci dovoljni su da Sud zaključi kako domaća tijela nisu ispunila svoje pozitivne obveze temeljem članka 8. Konvencije prema podnositeljici zahtjeva u vezi njezinog prava na poštovanje obiteljskog života.

Stoga je došlo do povrede članka 8. Konvencije.

III. PRIMJENA ČLANKA 41. KONVENCIJE

154. Člankom 41. Konvencije predviđeno je sljedeće:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarnje pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravičnu naknadu povrijeđenoj stranci.”

A. Šteta

155. Podnositelj zahtjeva potraživala je iznos od 20.000 eura (EUR) na ime neimovinske štete.

156. Vlada je osporila taj zahtjev.

157. Sud smatra da je podnositeljica zahtjeva sigurno pretrpjela neimovinsku štetu. Odlučujući po pravičnoj osnovi, Sud joj dosuđuje iznos od 12.500 EUR na ime neimovinske štete, uvećan za sve poreze koji bi mogli biti zaračunati na taj iznos.

B. Troškovi i izdaci

158. Podnositeljica zahtjeva također je potraživala iznos od 4.270 EUR za troškove i izdatke nastale pred Sudom. Ona je priložila sporazum sklopljen između nje i njezine punomoćnice u kojem se navodi da se dosuđeni troškovi i izdaci trebaju platiti izravno punomoćnici.

159. Vlada je osporila tu tvrdnju.

160. Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu svojih troškova i izdataka samo ako je dokazano da su stvarno i nužno nastali i bili razumni glede iznosa. U ovom predmetu, uzimajući u obzir dokumente koje ima u posjedu i prethodno navedene kriterije, Sud smatra razumnim dosuditi iznos od 3.780 EUR za postupak pred Sudom. Sud također napominje da je njegova standardna praksa presuditi da se iznos troškova i izdataka isplati izravno odvjetniku na zahtjev podnositelja zahtjeva u tom smislu (vidi, na primjer, predmet *Nachova i drugi protiv Bugarske* [VV], br. 43577/98 i 43579/98, odlomci 174.-75., ESLJP 2005-VII).

C. Zatezne kamate

161. Sud smatra primjerenim da se stopa zatezne kamate temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna poena.

IV. ČLANAK 46. KONVENCIJE

162. Podnositeljica zahtjeva također je zatražila od Suda da odredi pojedinačnu mjeru s ciljem pomaganja tuženoj državi da ispuní svoje obveze podvrgavanja konačnoj presudi Suda i okončavanja utvrđene povrede. Posebice, podnositeljica zahtjeva pozvala je Sud da zatraži od tužene države da osigura učinkovite susrete i druženja između podnositeljice zahtjeva i njezine djece, u skladu s odlukom Općinskog suda u Splitu od 6. kolovoza 2012. godine, u prikladnim prostorijama, te da uvede sve potrebne i odgovarajuće mjere psihološke i druge podrške. Pri tome se podnositeljica zahtjeva pozvala na članak 46. Konvencije i presudu Suda u predmetu *Gluhaković* (naprijed citiran).

163. Vlada nije komentirala ovo pitanje.

164. Članak 46. Konvencije u mjerodavnom dijelu propisuje:

„1. Visoke se ugovorne stranke obvezuju da će se podvrgnuti konačnoj presudi Suda u svakom sporu u kojem su stranke.

2. Konačna presuda Suda dostavlja se Odboru ministara, koji nadzire njezino izvršenje.

165. Sud je našao kako domaće vlasti nisu ispunile svoju pozitivnu obvezu osiguravanja učinkovitog kontakta između podnositeljice zahtjeva i njezine djece, čime su povrijedile članak 8. Konvencije (vidi prethodne odlomke 142.-153.).

166. Sud ističe da su visoke ugovorne strane u članku 46. preuzele obvezu da će se podvrgnuti konačnoj presudi Suda u svakom predmetu u kojemu su stranke, time da izvršenje nadzire Odbor ministara. Slijedi, *inter alia*, da presuda u kojoj Sud utvrdi povredu, tuženoj državi nameće pravnu

obvezu ne samo platiti dosuđene iznose pravične naknade onima na koje se to odnosi, nego i odabrati, uz nadzor Odbora ministara, odgovarajuće pojedinačne mjere kako bi ispunila svoje obveze da se osigura pravo podnositeljice zahtjeva na poštovanje njezina obiteljskog života (vidi naprijed citirani predmet *Gluhaković*, odlomak 85. i u njemu citirane predmete).

167. Sud ponavlja da su njegove presude u biti deklaratorne naravi i da je, općenito, na dotičnoj državi da odabere, podložno nadzoru Odbora ministara, sredstva koja će biti upotrijebljena u njezinom domaćem pravnom poretku kako bi ispunila svoju obvezu iz članka 46. Konvencije, pod uvjetom da su ta sredstva sukladna zaključcima navedenima u presudi Suda (ibid., odlomak 86. i u njemu citirani predmeti).

168. Sud će iznimno, kako bi se pomoglo tuženoj državi da ispuni svoje obveze iz članka 46., nastojati naznačiti vrstu mjere koja bi mogla biti poduzeta kako bi se okončala povreda za koju je utvrdio da postoji (ibid., odlomak 87. i u njemu citirani predmeti).

169. S obzirom na specifične okolnosti ovoga predmeta koji se odnosi na situaciju koja se razvija, te uzimajući u obzir da je predmet još uvijek u tijeku, Sud smatra da nije potrebno navesti pojedinačne mjere koje država mora usvojiti za izvršenje ove presude (usporedi s predmetom *Kimlya i drugi protiv Rusije*, br. 76836/01 i 32782/03, odlomak 109., ESLJP 2009).

IZ TIH RAZLOGA, SUD

1. *Utvrđuje*, jednoglasno, da je zahtjev nedopušten u onoj mjeri u kojoj je podnesen u ime djece podnositeljice zahtjeva;
2. *Utvrđuje*, jednoglasno, da je ostatak zahtjeva dopušten;
3. *Presuđuje*, sa četiri glasa prema tri, da je došlo do povrede članka 8. Konvencije;
4. *Presuđuje*, sa četiri glasa prema tri,
 - (a) da tužena država treba isplatiti, u roku od tri mjeseca od dana kad presuda postane konačna u skladu s člankom 44. stavkom 2. Konvencije, slijedeće iznose koje je potrebno preračunati u hrvatske kune prema tečaju važećem na dan isplate:
 - (i) 12.500 EUR (dvanaest tisuća petsto eura) podnositeljici zahtjeva na ime neimovinske štete, uvećano za sve poreze koji bi se mogli zaračunati;
 - (ii) 3.780 EUR (tri tisuće sedamsto osamdeset eura) punomoćnici podnositeljice zahtjeva na ime troškova i izdataka;

(b) da se od proteka prethodno navedena tri mjeseca do namirenja na prethodno spomenute iznose plaća obična kamata prema stopi koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećanoj za tri postotna poena;

5. Jednoglasno *odbija* preostali dio zahtjeva podnositeljice zahtjeva za pravičnom naknadom.

Sastavljeno na engleskom jeziku i otpravljeno u pisanom obliku 14. ožujka 2017. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Hasan Bakırcı
Zamjenik tajnika

Işıl Karakaş
Predsjednica

U skladu s člankom 45. stavkom 2. Konvencije i pravilom 74. stavkom 2. Poslovnika Suda, ovoj presudi dodaje se zajedničko izdvojeno mišljenje sutkinje Karakaş, te sudaca Lemmensa i Ravaranija.

A.I.K.
H.B.

ZAJEDNIČKO IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDACA KARAKAŠ, LEMMENZA I RAVARANIJA

1. Na našu žalost, ne možemo se složiti sa zaključkom Suda da je došlo do povrede članka 8. Konvencije.

2. Postupak u ovome predmetu potječe iz sukoba između roditelja dvaju dječaka. Između travnja 2009. godine i lipnja 2010. godine dječaci su ostali s podnositeljicom zahtjeva, njihovom majkom; nakon što su ljeta 2010. godine proveli s ocem, nisu se htjeli vratiti podnositeljici zahtjeva, te su se čak žestoko protivili njezinim posjetima. Podnositeljica zahtjeva prigovara da vlasti nisu ispunile svoju pozitivnu obvezu da joj osiguraju redovite susrete i druženja s njezinim sinovima, neovisno o sudskim odlukama kojima joj se odobrava pravo na susrete i druženja.

Kako je navedeno u presudi, u predmetu poput ovoga zadaća je Suda ispitati jesu li domaća tijela poduzela sve potrebne korake da se olakša kontakt koji se razumno može zahtijevati u posebnim okolnostima predmeta (vidi odlomak 142. presude i, između drugih izvora prava, predmete *Nuutinen protiv Finske*, br. 32842/96, odlomak 128., ESLJP 2000-VIII; *Ball protiv Andore*, br. 40628/10, odlomak 49, 11. prosinca 2012.; *Kuppinger protiv Njemačke*, br. 62198/11, odlomak 101., 15. siječnja 2015.; i *Ribić protiv Hrvatske*, br. 27148/12, odlomak 93., 2. travnja 2015.).

3. Većina smatra da su vlasti imale zadaću identificirati uzroke otpora djece prema svojoj majci, te da su ih trebali odgovarajuće riješiti (odlomak 144. presude). Oni ukazuju na to da je u danim okolnostima to značilo da su vlasti morale osigurati da se djeca podvrgnu profesionalnom liječenju od strane psihijatarata ili psihologa (vidi odlomak 151. presude).

Smatramo da je teško da tako stroga obveza proizlazi iz Konvencije.

4. Primjećujemo da su vlasti, gledano globalno, bile dobro upoznate s problemima na koje je podnositeljica zahtjeva naišla u uspostavljanju susreta i druženja sa svojom djecom. Nisu sjedile besposlene. Nakon nekoliko ročišta i dostave nalaze i mišljenja o ocu, Općinski sud u Splitu je 7. travnja 2011. godine povjerio djecu potonjem i odobrio podnositeljici zahtjeva pravo da je njezina djeca posjećuju u njezinom domu (vidi odlomak 50. presude). Centar za socijalnu skrb Split je 30. svibnja 2011. godine izrekao mjeru „nadzora” usmjerenu na uspostavljanje nesmetanog kontakta između podnositeljice zahtjeva i njezine djece (vidi odlomak 52. presude). Nakon raznih neuspjelih pokušaja da se održe susreti i druženja, te prema savjetu voditeljice nadzora, Općinski je sud 28. prosinca 2011.

godine odlučio da neće naložiti ovrhu svojeg ranijeg rješenja (vidi odlomak 59. presude). Nakon nekoliko daljnjih neuspješnih pokušaja susreta, te prema izvješćima voditeljice nadzora i Centra za socijalnu skrb Split, Općinski sud je 6. kolovoza 2012. promijenio rasporede susreta i druženja, navodeći da bi podnositeljica zahtjeva imala pravo viđati svoju djecu u blizini mjesta u kojem su djeca živjela sa svojim ocem (vidi odlomak 69. presude). Tijekom novog postupka koji je podnositeljica zahtjeva pokrenula kako bi se promijenio raspored susreta i druženja, prema preporuci Centra za socijalnu skrb Split (vidi odlomak 77. presude) Općinski je sud 11. studenoga 2013. godine imenovao vještake kako bi utvrdili uzroke odbijanja djece da imaju susrete i druženja sa svojom majkom (vidi odlomak 80. presude). Točno je da su navedeni vještaci kritizirali način na koji su tijela za socijalnu skrb i tijela sudbene vlasti rješavala situaciju do tada, te su stoga zatražili da ih se razriješi daljnje suradnje sa sudom (vidi odlomak 84. presude). Suočen s tom reakcijom, Općinski je sud imenovao nove vještake, te je 31. kolovoza 2015. godine, nakon što je primio njihov nalaz i mišljenje, uputio oca na psihoterapiju, uputio voditeljicu nadzora da radi s njim na promjeni njegovog negativnog stava prema podnositeljici zahtjeva, te naložio Centru za socijalnu skrb Split da imenuje posebnog skrbnika „*ad litem*” za djecu (vidi odlomak 90. presude). Nakon što je otac obavio šest mjeseci terapije, njegova je psihijatrica navela u izvješću od 18. srpnja 2016. godine kako je uspjela postići situaciju u kojoj se otac, na svjesnoj razini, ne bi opirao kontaktu između majke i sinova, ali nije mogla utjecati na podsvjesne procese, te da je besmisleno nastaviti s psihoterapijom (vidi odlomak 94. presude).

Štoviše, također valja napomenuti da djeca nisu ostavljena bez liječenja. Otac je prvi put poslao djecu kod dr. J.Š., kliničke psihijatrice, koja je dostavila izvješća 27. kolovoza 2010. godine, 23. rujna 2010. godine, 11. siječnja 2011. godine i 22. kolovoza 2011. godine. (vidi odlomke 37., 43., 45. i 57. presude). Ubrzo nakon 27. travnja 2012. godine, na prijedlog voditeljice nadzora, otac je počeo odvoditi djecu kod dr. D.B., druge psihijatrice, s konkretnim ciljem savladavanja njihovih emocionalnih i psiholoških poteškoća i olakšavanja njihovog otpora prema majci (vidi odlomak 63. presude). Ta je psihijatrica dostavila izvješća 17. srpnja 2012. godine i 10. rujna 2012. godine (vidi odlomke 68. i 70. presude). U ožujku 2013. godine, otac je prestao redovito voditi djecu kod dr. D. B., navodno zato što su djeca plakala za vrijeme terapije i dr. D.B. je sama smatrala kako ne može ništa postići (vidi odlomke 73., 74. i 79. presude). Od 4. prosinca 2014. godine otac je vodio djecu na obiteljsku terapiju u obiteljsko savjetovalište, koje je savjetovanje bilo nadzirano od strane Centra za socijalnu skrb Split (vidi odlomak 85. presude).

Ovaj kratki sažetak otkriva niz neuspjelih pokušaja uspostave susreta i druženja između podnositeljice zahtjeva i njezine djece, te razne mjere za postizanje boljeg ishoda. Sve uzalud.

5. Smatramo da tijela za socijalnu skrb i sudovi nisu nužno u stanju riješiti sve probleme između osoba. U ovom su predmetu bili suočeni s obiteljskom dramom, koja je uključivala mnogo histerije na strani djece. Svjesni činjenice da primjena prisile u ovome području mora biti ograničena, jer se moraju uzeti u obzir interesi, kao i prava i slobode svih zainteresiranih, a posebice najbolji interesi djece (vidi, među drugim izvorima prava, naprijed citirane predmete *Nuutinen*, odlomak 128.; *Ball*, odlomak 48.; i *Ribić*, odlomak 95.), vlasti su se odlučila za „mekani” pristup, istražujući načine da poboljšaju stav dječaka. Prema našem mišljenju, ne postoji ništa što je suštinski pogrešno kod takvog pristupa.

Nadležna tijela uživala su slobodu procjene u vezi s mjerama koje treba poduzeti. Gotovo stalno su bila u potrazi za rješenjima. Točno je da je došlo do nekih kašnjenja. Međutim, čini se da su ta kašnjenja barem djelomično posljedica nedostatka očitog rješenja koje bi bilo učinkovito i istovremeno prihvatljivo za sve. Ponašanje vlasti bilo je vrlo slično scenariju pokušaja i pogrešaka.

Kako primjećuje većina, mogu postojati situacije u kojima održavanje veze djeteta s obitelji nije u najboljem interesu djeteta, jer bi to štetilo njegovu zdravlju i razvoju (vidi odlomak 143. presude). Bilo je, prema našem mišljenju, u okviru diskrecije vlasti da smatraju kao niti u jednom trenutku nije bilo u najboljem interesu djece da ih se *prisiljava*, putem terapije ili na neki drugi način, da zauzmu različite stavove prema svojoj majci.

Trebamo biti oprezni da ne sudimo s vremenskim odmakom. Vjerujemo da je čak i sada nemoguće reći što su vlasti *trebale* učiniti da se maknu s mrtve točke. Stoga ne možemo zaključiti kako su propustile usvojiti sve mjere koje bi se od njih mogle razumno očekivati.

© 2017 Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava

Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava provjerio je točnost prijevoda, te proveo lekturu i pravnu redakciju istoga.